

RIKOSS

Poljudnoznanstvena revija s področja ljudi z okvaro vida

številka 4 / 2023

KOLOFON

RIKOSS

Poljudnoznanstvena revija s področja ljudi z okvaro vida
letnik 22, številka 4 / 2023
ISSN 1854-4096

Izhaja 4-krat letno v elektronski in zvočni obliki in je brezplačna.

Spletna stran: <http://www.zveza-slepih.si/rikoss/>
Izdaja: Zveza društev slepih in slabovidnih Slovenije

Glavni, odgovorni in tehnični urednik: Marino Kačič

Uredniški odbor / sodelavci: Anja Uršič, Brane But, Metka Pavšič, Miha Srebrnjak, Safet Baltič, Sabina Dermota

Lektoriranje: Vida Črnivec

V reviji se objavlja priporočila in izsledke testiranja nove specialne IKT opreme, strokovne članke o spoznanjih z relevantnih področij, možnostih za izobraževanje, delo in prosti čas, o izkušnjah v povezanosti/vključenosti, o osebnih življenjskih in delovnih izkušnjah ljudi z okvaro vida, njihovih svojcev in strokovnjakov vseh podpornih služb ter drugo. Vsi prispevki so avtorizirani, avtentični in se nanašajo na področje "ljudje z okvaro vida".

=====

Avtorske pravice za prispevke, sprejete v objavo, pripadajo reviji Rikoss. Uredništvo si pridržuje pravico preurediti ali spremeniti dele besedila, če tako zahtevata jasnost in razumljivost, ne da bi o tem prej obvestilo avtorja. Avtorji prispevkov so odgovorni za avtentičnost besedila in svoja stališča.

© Revija Rikoss (ime, oblika in vsebina) je zaščiten z zakonom o avtorskih pravicah. Revija ali katerikoli njen del ne smeta biti razmnožena ali spremenjena v kakršni koli obliki (elektronski, zvočni, tiskani ali drugi obliki) brez predhodnega pisnega dovoljenja lastnikov avtorskih pravic: © Revija RIKOSS in Zveza društev slepih in slabovidnih Slovenije.

Domov Uredništvo Naročite brezplačen Rikoss

=====

KAZALO

UVODNIK: Novoletni nagovor predsednika Zveze slepih in slabovidnih Slovenije

Matej Žnuderl

AVTOPORTRET: Fani Žnuderl

Profesorjem sem pogosto pojasnjevala, kako lahko neko delo opravim kljub slabšemu vidu

POPOTNIŠKI UTRINKI: Vročina od adrenalina

Sabina Dermota

INTEGRACIJA: Portal za paciente ZD Ljubljana - nov način elektronske komunikacije z ambulanto

Špela Tevžič, dr. med. spec., vodja inštruktaže ZD Ljubljana

INVALIDSKO VARSTVO: Sprejeta novela Zakona o delovnih razmerjih

Brane But

DOBRO JE VEDETI: Osebna asistenca: »pripomoček« za neodvisnost in svobodo hendikepiranih posameznikov

Katrin Modic

PAMETNI TELEFONI: Predstavitev dostopnostnih novosti v iOS 17 ter aplikacij Slo radio in RTV 365

Safet Baltič

NAMIGI IN NASVETI: Na kaj morate biti pozorni pri nakupu prenosnika?

Brane But

OGLASNA DESKA: Portal SliKom: skupina entuziastov prostovoljcev z okvaro vida

Nina Zavašnik in Gradimir Kragić

NOVIČKE: Facebook in Instagram brez oglasov – nova možnost v EU/EEA območju in Švici, OpenAI začne razvoj jezikovnega modela GPT-5, Kako prepoznati lažno spletno trgovino in se izogniti spletni prevari, Google za večjo varnost napovedal vojno geslom!

Miha Srebrnjak

MEDNARODNE NOVIČKE: Nov center za dostopnost na Irskem, Vpogled v delovanje članic EBU, Konferenca ob evropskem dnevu oseb z invalidnostjo 2023, Izboljšanje zaposlitvenih možnosti za osebe z invalidnostjo v Evropskem parlamentu

Anja Uršič

UVODNIK: **Novoletni nagovor predsednika Zveze slepih in slabovidnih Slovenije**

Avtor: *Matej Žnuderl*

LETO 2023 PREDAJA ŠTAFETO letu 2024

Ob koncu leta preglejmo nekaj dogajanj, ki so pomembna za naše življenje in delo. Najprej so politiki obljubili veliko reform, a spremembo je dočakal le osnutek Zakona o osebni asistenci; pri njem še ne vemo, ali bodo naša dolgoletna prizadevanja za sorazmerno plačilo komunikacijskega dodatka upoštevali ali ne. Pripombe smo pripravili za zakone in podzakonske akte, a otipljivih rezultatov še ni. V Nacionalnem svetu invalidskih organizacij smo prišli do točke, ko članice ne podpirajo več tistih izmed njih, ki jih določena problematika še posebej prizadeva, temveč zavzemajo stališče, da je pomembno le to, da je imenovani predstavnik invalid, torej ne glede na to, ali določena problematika zadeva tudi njih, ali ne. Ker smo prepričani, da težave najbolje poznamo, če jih izkusimo na lastni koži, smo se odločili za izstop iz tega sveta. To sicer ne pomeni, da z drugimi invalidskimi organizacijami ne bomo sodelovali, le vedno znova bomo dogovorili dvostransko sodelovanje. Morda se bodo članice NSIOS-a odločile, da spremenijo stališče o imenovanju predstavnikov, kar bi nas privedlo do ponovne presoje glede včlanitve.

Ker smo že doslej sami prepričevali politike in druge akterje o potrebnosti prilagajanj okolja in komunikacije, ne bo velikih sprememb za naše delo za boljše življenje slepih in slabovidnih na raznih področjih.

Preden zaželim sreče in zdravja v novem letu, se zahvaljujem vsem, ki ste letos vlagali trud za skupne cilje: članicam in članom organov na državni in na lokalni ravni, strokovnim delavkam in delavcem, prijateljem, sorodnikom in asistentkam.

Sedaj pa zaželim še veliko sreče in zdravja v letu 2024, ki ga bomo namenili 200-ti obletnici objave sistema brajice.

[Na vrh](#)

AVTOPORTRET: Fani Žnuderl

Profesorjem sem pogosto pojasnjevala, kako lahko neko delo opravim kljub slabšemu vidu

V tokratnem avtoportretu predstavljamo življenjsko zgodbo Fani Žnuderl, uspešne fizioterapevte iz Celja, ki je hkrati tudi žena in mama. V prispevku bomo raziskali, kako je Fani premagovala izzive, povezane s slabim vidom in disleksijo, ter se podrobneje seznanili z njenimi bogatimi izkušnjami na izobraževalni poti in uveljavljanjem v poklicu. Spoznali bomo tudi njene pristočasne aktivnosti in cilje, ki si jih zastavlja za prihodnost. Avtorica članka poudarja, da sta delo in vztrajnost ključna elementa za doseganje uspeha.

Rodila sem se v mrzlo sneženo jutro 1. januarja 1964, v prestolnici Dolenjske. Po bolnišnici so me sestre nosile v naročju in oznanjale, da se je rodil Božiček. Bila sem res nekaj posebnega, saj imam dedno bolezen albinizem. To je genska bolezen, ki se recesivno deduje, značilno zanjo pa je pomanjkanje melanina pigmenta, ki daje barvo očem, koži in lasem. Osebe s to boleznijo imamo težave z vidom in veliko verjetnost za nastanek kožnega raka. Moja mama se me je tako prestrašila, da me je takoj dala krstiti, ker je mislila, da bom kmalu umrla. Kaj je slepota, je bilo v ruralnem okolju iz katerega prihajam, popolna neznanka.

Čas mojega otroštva je bil zame zelo lep. Življenje na kmetiji sredi neokrnjene narave mi je omogočilo veliko svobode in neomejene možnosti za opazovane življenja rastlin in živali. Druženje z ostalimi otroci na vasi je bilo že takrat manj intenzivno kot pri mojih sestrah Ani in Marinki, saj so se že pojavile težave zaradi slabega vida – pri igrah z žogo nisem uspela slediti vrstnikom. Nekateri otroci so imeli kolesa, s katerimi so bili zelo spretni in so se odpeljali tudi do sosednje vasi – jaz se na kolo nisem podala, ker je bila vožnja zame prehitro gibanje in ne bi dovolj hitro opazila nevarnosti, ki pretijo na cesti. Smo se pa dekleta rada igrala ristanc in skakanje gumitvista, zima pa je bil čas za sankanje, izdelovanje skulptur iz snega in družabne igre, ki mi niso bile tuje. Tu sem pri igri Človek ne jezi se prav blestela v spodbijanju igralcev.

Približeval se je čas odhoda v šolo in obiska okulista. To je bila zame nočna mora, saj sem se takrat zares soočila s tem, kako slabo vidim in kako bo v šoli, ko bo treba brati in pisati. Kaj hočemo, nastopil je prvi šolski dan. Z mamo sva odšli pol ure hoda do šole v sosednjo vas Karteljevo. Tu so se otroci šolali do petega razreda. Šola je imela dve učilnici in stanovanje za učitelja. Razrede so ogrevali s kamini na drva in otroci smo sodelovali pri spravilu polen v drvarnico. Naredili smo veliko kolono in si podajali polena tako, da so prispela od ceste do drvarnice. Spomnim se polena, ki mi je padlo na nogo, ker nisem bila dovolj spretna pri prevzemu podaje od sošolca. Na nogi je nastala modrica, vendar takrat ne jaz, ne učiteljica ali moja mama iz tega nismo naredile drame. Življenje je teklo dalje. V razredu sem sedela v prvi vrsti, da bi

bolje videla na tablo in tako lažje sledila pouku. Vendar ta ukrep ni zadostoval, zato me je obiskala socialna delavka in tiflopedagoginja iz Ljubljane. Prejela sem pripomočke: povečevalno steklo, poseben zvezek z nekoliko temnejšim papirjem, večjimi razmakom in bolj kontrastnimi črtami, ki sem jih lažje videla, in nekoliko debelejši flumaster z dobrim kontrastom. Gledanje s povečevalnim steklom na tablo ni bilo ravno uspešno, le s težavo in z zadostnim uspehom sem zaključila prvi razred. Zapustila sem prijatelje, s katerimi smo skupaj hodili v šolo, zelene griče Dolenjske, svojo družino in odšla v širni svet – v Ljubljano v Zavod za slepo in slabovidno mladino. To slovo je bilo zame dotlej najhujše v mojem življenju, vendar sedaj vem, da je bila to moja rešitev. Tlakovana z veliko solzami.

V Zavod, kot smo imenovali to šolo, sem prišla z desetimi odstotki vida, horizontalnim nistagmusom, strabizmom ... Poleg tega se je pojavila disleksija, motnja branja. Prvo leto šolanja sem dodatno vadila, da bi težava z branjem izginila. Tu sem spoznala prave prijatelje, s katerimi imam še vedno stike. Šolanje sem nadaljevala s tehniko v povečanem tisku. Naučili so me tudi brajeve pisave za slepe. Poleg šole sem obiskovala interesne dejavnosti, od katerih mi je do današnjih dni ostalo petje v pevskem zboru.

Po osnovni šoli sem prišla v srednjo zdravstveno šolo v Novem mestu. Pogoj je bil, da šolanje nadaljujem na fizioterapiji, ker sicer licence za opravljanje poklica srednje medicinske sestre ne smem pridobiti. Za fizioterapijo je bilo potrebno imeti vsaj prav dober uspeh in uspešno opravljen sprejemni izpit. V srednji šoli sem pri delu uporabljala povečevalno steklo in pri pouku sedela v prvi vrsti. Imela sem čudovite sošolke, s katerimi sem se včasih tudi skupaj učila in preživljala prosti čas. Delo pri praktičnem pouku mi ni povzročalo težav. Pri praksi sem se celo naučila aplicirati terapijo muskularno in subkutano. Imela sem res super profesorice praktičnega pouka. In že je napočil čas maturantskega plesa in mature ter sprejemnih izpitov na fizioterapiji.

Za študij sem potrebovala veliko časa zaradi počasnejšega branja kot posledice slabega vida in hkrati disleksije, ki še danes ni povsem izginila. Profesorjem sem velikokrat pojasnila, kako lahko neko delo opravim kljub slabšemu vidu. Na začetku izvedeš neko intervencijo počasneje. Kako je mogoče pri merilnih instrumentih in aparatih za terapijo prilagoditi številčnico, izbrati ustrezne kontraste, velikost pisave, osvetlitev ekrana ... Manualne tehnike sem se naučila enako, kot ostali študentje.

Po končanem študiju sem prvo priložnost za delo dobila v Zdravilišču Dolenjske toplice. Delo mi je bilo všeč in imela sem priložnost spoznati veliko delu predanih in čutečih sodelavcev. Dali so mi priložnost strokovnih izobraževanj, a tempo dela, ki je vladal na določenih deloviščih, je bil zame obremenjujoč. To je bilo delo v skupinah nad 10 oseb, kjer je bilo potrebno opazovati in koordinirati napačne izvedbe vaj. Na elektroterapiji, kamor je prišlo več kot 10 ljudi in štirje terapevti, je bila težava razporejanja in usklajevanja vseh prisotnih v prostoru. Zelo pa sem uživala pri individualnem delu z bolniki in sem se z njimi veselila uspeha.

Prišle so obletnice vate v Piranu in z njimi Matej, ki sem ga že davno srečala v šoli v Ljubljani. Potem so sledili pogostejši stiki in pogovori o nadaljnjih načrtih v poklicu,

družini in preskočila je iskrica. Imela sva tudi skupni plan, kako izboljšati kakovost mladih slepih in slabovidnih. Navdušila sva še nekaj mladih po Sloveniji in ustanovili smo delovno skupino CEPIČ. Od tu dalje sem stopila na skupno življenjsko pot z Matejem. Bile so pripombe, kako bom lahko živela z človekom, ki ne vidi. Vedela sem, da bom to zmogla, saj sem izzive slepih dobro poznala. S starši ni bilo težav, saj sem bila zadnja od sester, ki se je poročila. Rodil se je sin Peter in nama še bolj osmislil življenje. V času porodniškega dopusta sva oba iskala službo in se odločala, kje bomo bivali. Ponudila se je priložnost, da se zaposlim v domu za upokojence Dom ob Savinji Celje in delo sem z veseljem sprejela. Tu je več individualnega pristopa, ki je zame primernejši. Uredila sva si bivanje v Celju in po dveh letih se nam je pridružil še drugi sin Marko. Delo in družina sta mi zapolnila ves dan. Veliko podpore sva prejela tudi pri moževih starših. Potrebno je bilo pridobivati dodatna znanja iz geriatrije, paliative, nevrologije in komunikacije. Dodatna specialna znanja s področja limfne drenaže sem leta 2010 pridobila v Avstriji. Tako sem naslednje leto pridobila še drugi strokovni naziv socialne zbornice, kar mi je veliko pomenilo.

Poleg dela sem obiskovala pevski zbor, vodila preventivno skupinsko vadbo za sodelavce in sama redno obiskovala fitnes, da sem bila v dovolj dobri kondiciji za vodenje skupine.

Srečna sem, ker mi je v življenju uspelo. Neizmerno sem hvaležna vsem, ki so ves čas verjeli vame in mi pomagali na poti.

Moji prihodnji načrti so, da uspešno zaključim delovno kariero, poplačam kredit za hišo, se naučim več o sodobnih tehnologijah, vzdržujem telesno kondicijo, moje veliko veselje pa bo tudi, ko bom lahko še več s svojima vnukinjama Zoe in Ellie.

Mislím, da sta uspeh in zadovoljstvo zagotovljena, ko si postaviš cilje in jim predano slediš. Seveda naletiš na poraze in neuspehe, ob tem pa se ne smeš sprijazniti z njimi, poizkusiti moraš znova in znova. Ključ do uspeha slepih in slabovidnih sta delo in vztrajnost, saj ju za doseganje podobnih ciljev potrebujemo mnogo več kot videči.

[Na vrh](#)

POPOTNIŠKI UTRINKI: **Vročina od adrenalina**

Avtorica: *Sabina Dermota*

Urednica rubrike: *Metka Pavšič*

V prispevku lahko beremo o doživetjih, ki večini ljudi pospešijo krvni obtok, zlasti ker takih reči ne počnemo vsak dan in so zato še bolj vznemirljive – kot npr. spust po umetnem sankališču, turna smuka, obisk zipline parka ... Na koncu članka pa se avtorica dotakne hoje z belo palico, ki je marsikateremu bralcu revije RIKOSS dobro poznana. To pa ne pomeni, da je vsakodnevna rutina hoje dolgočasna, temveč okoliščine poskrbijo, da je najbolj adrenalinska in kdaj tudi boleča.

»Če meniš, da so pustolovščine nevarne, preizkusi navado – ta je smrtonosna.«

PAULO COELHO

Umetno sankališče Zlodijevo

Zimsko-letno sankališče na Rogli, v osrčju pohorskih gozdov me že skoraj dvajset let in vsakič znova popelje v otroška leta, ko je bilo sankanje pozimi možno skoraj na vsakem kuclju. Je pa mnogo več, kot spust po zasneženi strmini. Udobne sani v obliki avtomobilskega sedeža, z ročnimi zavorami in na pritrjenih tračnicah, ki omogočajo varen, a uživaški spust po 1.360 metrov dolgi vijugasti progi. Največja hitrost, ki jo lahko dosežeš, je 40 kilometrov na uro. Če jo občutiš takole izpostavljen klančini, vetru in samemu sebi, je prav posebno doživetje. Sani omogočajo, da se z njimi peljeta dve osebi, dosti bolj adrenalinsko pa je, če se z njimi spustim sama. Prvič sem jih preizkusila skupaj z možem, da sem spoznala progo in pravila pravilne uporabe. Izkazalo se je, da jih prav lahko upravljam samostojno. Spust je popolnoma varen, saj sani same tečejo po tračnicah, ti pa lahko upočasnjuješ vožnjo z zavorama, ki ju krmiliš z rokama. Manj ko zaviraš, hitrejši je spust in to ne le dol, temveč ob pobočju navzdol in ponovno v klanec. Pri tem pa so sani na določenih predelih tudi nagnjene, kot pri vožnji z motorjem na ovinkih. K hitrosti svoje doda še veter in počutiš se še bolj živega. Obvezno moraš zavirati le na koncu proge, da se s preveliko hitrostjo ne zaletiš v rdečo zaveso, ki opozarja na konec proge. Da ti na koncu ni potrebno peš v klanec, ko si še poln doživetja, tvoje sani pripnejo na vlečnico in ta te popelje navzgor, na začetek sankaske proge, kjer spust lahko spet ponoviš. To je bogata izkušnja za tiste, ki za svoj obstoj vsaj kdaj pa kdaj potrebujemo adrenalin v žilah.

Zipline

Tole sem prebrala na internetu: »Za vse nore na adrenalin, smo v dolini Krnice, med dvema dvatisočakoma: Kaninom (2587m) in Rombonom (2207m), postavili enega največjih zipline parkov v srednji Evropi. Spustite se svobodni kot ptica, v nepozabno izkušnjo po jeklenicah, s hitrostjo 50-60km/h, čez doline Kanina, kjer vam poleg adrenalina dih jemlje tudi pogled na Bovec in mogočne vrhove Julijcev.« Če me tole ne bi prepričalo?!

Avantura se je pričela že ko sem poklicala v turistično agencijo in povedala, da se želim z njimi spustiti po jeklenicah. Najprej za organizatorje, ker še niso imeli izkušnje z osebo, ki ne vidi, nato pa zame, ker nisem vedela v kaj se spuščam. Ampak, brez panike, odlično smo se sporazumeli in vsi potrudili, da sem uživala na celotni progi. Plezalni pas, samovarovalni komplet in prijazen vodnik so poskrbeli, da je bilo doživetje popolno. Spust po petih odsekih proge, med katerimi je nekaj alpskih prehodov, ki jih prehodiš in tudi zaradi njih dobiš pravi občutek gorskega vzdušja, predvsem pa več kot 3 kilometre dolgo letenje tudi do 200 metrov nad zemljo, opravi svoje. Ker sva bila na jeklenici hkrati pripeta dva, sva imela zato tudi večjo hitrost in ponekod sva se spustila tako nizko, da bi se s čevlji lahko dotaknila vrhov smrek. Na začetku samo: Klik sponke, odriv in švist, že letiš po zraku kot Jaga baba na metli. Spodaj nič, zgoraj nič, le ob eni strani zaznaš pobočje hriba, ob katerem drviš. Super izkušnja!

Z Okrešlja čez Kamniško sedlo v Kamniško Bistrico

Na poti Slovenske planinske poti je odsek z Okrešlja na Kamniško sedlo. Zame do sedaj najlepši odsek v Kamniško Savinjskih Alpah. Iz Logarske doline mimo izvira slapa Rinka na Okrešelj in potem po grebenu, kjer smo prvič uporabili samovarovalne komplete – tam je adrenalin krepko tekkel po žilah naših spremljevalcev, saj so nas (slepe in slabovidne planince) prvič vodili po takšnem terenu. Ampak, zame nepozaben je bil spust po melišču. Vedno sem imela predsodke pred melišči, ker so vsi govorili: »To je pa res nevarno, moraš zelo paziti, to ni za vsakega ...« Toda ko sva se z Lidijo (mojo spremljevalko), ki je mimogrede učiteljica športne vzgoje, postavili na vrh, je šlo kar samo. Zasadiš peto v pesek, se odrineš in že se pelješ v dolino kot gospod. Vmes malo pomisliš, kako bi se spotikal po skalah naokoli in potem še z večjim navdušenjem vriskaš, kot da nimaš vseh kolesc v glavi ... Ampak preprosto ne moreš drugače.

S turnimi smučni na Veliki planini

»Bil je mraz, da je drevje pokalo in sneg je ležal krog in krog,« bi napisal Fran Levstik. Jaz pa dodam še, da je bilo vreme kičasto in občutki veličastni, ko sem si pripela turne smučni. Le mala podrobnost mi je grenila veselje. Pancarji št. 43 na mojih nogah št. 36. »Nič se ne sekiraj, vse bo OK,« mi reče kolega, ki me je peljal na prvo in najbrž edino turno smuko v življenju. Za v klanec sva na smučni nataknila pse, ki preprečujejo drsenje navzdol, in z malo vaje sem navzgor hodila čisto enostavno. Poanta pa je bila v spustu, saj pri turnem smučanju ni lepo urejenega smučišča, po katerem bi se spuščal dol in z vlečnico vozil gor. Le širno prostrano pobočje, ki ga pa seveda nisem mogla videti. »Vsa prostrana planina je samo tvoja, spusti se, kakor hočeš, zavijaj, kjer hočeš, samo pripravljena bodi na razgiban teren pod smučmi,« to so bila vsa navodila, ki sem jih bila deležna. In sem res, vklopila vse senzorje za okolico in si privoščila smučanje po celem snegu, v zasnežene okolju Velike planine. Telo sem prepričala, da je delovalo kot vzmet in bilo je vznemirljivo do konca, saj sem morala zelo hitro odreagirat na vsako spremembo terena. Zanimiva izkušnja, a zame se s smučanjem po urejenih smučiščih ne da primerjati.

Z belo palico po svetu

Dobesedno čez noč sem ostala brez psa vodiča. Z njim sem šla ven, kadar se mi je ravno zahotelo, in takrat, ko je to potreboval on. Nikoli mi ni bilo težko in nikoli se nisem vprašala, kako bom zmogla. Z njim sem bila svobodna in neodvisna, samostojna in sproščena ter samozavestna na vseh najinih poteh. Kaj pa zdaj? Podzavest mi je govorila: »Zaradi spoštovanja do vsega, kar mi je Baron dal, in do vsega, kar me je naučil, se ne smem prepustiti žalosti, pomilovanju in tarnanju nad lastno usodo. Spraviti se moram ven, na zrak, na svobodo, samo kako?«

Zelo daleč so že tisti časi, ko sem v Zavodu za slepo in slabovidno mladino vadila hojo z belo palico. Nisem se še prav zavedala, kako bom prav to znanje nujno potrebovala. Malo sem še videla in palice, razen na teh učnih urah, nisem uporabljala. Še dobro, da sem jo sploh našla, ko sem jo iskala.

Na dan, ko sem ostala brez Barona, sem se zavedala, da moram ven, na zrak. Ven sem se spravila že prvi večer, ko ni bilo na cestah več toliko prometa, sprehajalci pa po večini doma. Nikogar nisem hotela srečati in nikomur razlagati, zakaj sem sama. Izbrala sem pot, ki sva jo z Baronom vsak dan vsaj enkrat prehodila. 2 kilometra poti, na kateri poznam praktično vsak kamen in vsako luknjo. Moja sopotnica je bila neskončna praznina in žalost je bila neopisljiva. Kakšna dva tedna je šlo tako, potem pa sem imela dovolj tega skrivanja in bega pred samo seboj. Odločila sem se za trening mobilnosti s tiflopedagogom, da sem osvežila mojo zastarelo tehniko hoje z belo palico. Potem pa je šlo zares. S težko muko, polna dvomov vase in jeze na cel svet sem se spustila v vsakdan. Na tej poti pa, to veste vsi, ki sami hodite z belo palico, doživiš in naletiš na marsikaj. Stoječe ovire, kot so: prometni znaki, količki, korita, reklamni panoji, parkirani avtomobili, kolesa, pa rešetke in luknje v tleh in potem še promet po pločnikih, ki ga je vse več in je vse hitrejši. Na vsakem koraku lahko pričakuješ kakšno presenečenje, od katerega ostanejo buške, odrgrnine, modrice ali pa vsaj slab priokus. Poleg tega pa te spremlja še občutek, da te vsi gledajo, da se ljudem smiliš, pa da si komu tudi v napoto ...

Kakšne notranje viharje doživlja oseba, ki se z belo palico podaja na čisto vsakdanjo pot? Nisem prepričana, da se kdo tega sploh zaveda. Samo mi, ki se palice najprej izogibamo, jo nekaj časa odklanjamo, nekaj časa sovražimo, s časom pa ugotovimo, da so to naše zveste spremljevalke, ki nam pomagajo živeti samostojno. Kar pomeni, da smo bolj svobodni in sami s seboj na vsakdanjih poteh, ki so videčim samoumevne.

Samostojna hoja z belo palico je zame najbolj adrenalinska oblika gibanja na svetu. Komaj čakam novega psa, s katerim bom ponovno zaživela sproščeno, samostojno življenje. Vsem vam, kolegicam in kolegom, ki nas povezujejo podobne izkušnje in ovire, pa želim srečno in varno na vsakem koraku.

Na vrh

INTEGRACIJA: Portal za paciente ZD Ljubljana - nov način elektronske komunikacije z ambulanto

Avtorica: *Špela Tevžič, dr. med. spec., vodja inštruktaže ZD Ljubljana*

Urednica rubrike: *Sabina Dermota*

Avtorica *Špela Tevžič, dr. med. spec.*, v prispevku predstavi portal za paciente Zdravstvenega doma Ljubljana - IRIS. Čemu je namenjen, kako do njega dostopamo, kaj nam omogoča in kako je z dostopnostjo osebam z različnimi oviranostmi.

Portal za paciente IRIS je pričel z delovanjem v marcu 2022 v enoti Šentvid Zdravstvenega doma Ljubljana. Njegovo uporabo smo kasneje razširili na celoten Zdravstveni dom Ljubljana, prav tako pa platformo uporabljajo v Zdravstvenem domu Koper, Ormož in Trbovlje ter pri nekaj koncesionarjih.

IRIS Portal

IRIS Portal Zdravstvenega doma Ljubljana je dostopen na spletnem naslovu <https://portal.zd-lj.si>. Uporablja se za komunikacijo pacientov z ambulantami družinske medicine, pediatrije, ginekologije in zobozdravstva v vseh enotah. Pacientom omogoča vpogled v predpisana zdravila, stalno terapijo, izdane napotnice, naročilnice za medicinske pripomočke ter bolniške staleže. Urejena je komunikacija v primeru druge osebe (t. j. pooblaščenca uporabljajo Portal in komunicirajo v imenu pooblastiteljev).

Na IRIS Portalu so na voljo navodila za prijavo in registracijo, rubrika z pogostimi vprašanji in odgovori ter video vsebine z glasovnim posnetkom in podnapisi. Portal IRIS Zdravstvenega doma Ljubljana je dostopen na voljo v dveh jezikih, t. j. slovenskem in angleškem jeziku.

Registracija na Portal

Za prvo uporabo IRIS Portala je potrebna predhodna registracija, kar lahko uporabniki storijo na dva načina:

- Registracija z osebno identifikacijo pri zdravniku/ci
- Registracija s storitvijo SI-PASS

Podrobnejša navodila za registracijo so na voljo na spletnem mestu:

<https://portal.zd-lj.si/instructions/authorisation>.

Po uspešni registraciji se uporabniki v IRIS Portal prijavijo ali z elektronskim naslovom in geslom, ki ga določijo ob registraciji, ali prek SI-PASSa.

Prijava z elektronskim naslovom in geslom poteka v dveh korakih (angl. *two factor identification*). Po vpisu, na svoj elektronski naslov prejmejo enkratno kodo, ki jo vpišejo v polje pod geslom. Alternativno lahko za vpis uporabijo povezavo, ki jo prejmejo v elektronskem sporočilu, ki odpre Portal v privzetem spletnem brskalniku.

Osebe, ki uporabe Portala niso vešče oz. ga ne želijo uporabljati, lahko pooblastijo druge osebe (npr. starše, otroke, prijatelje, ipd.), ki bodo nato v imenu pacienta komunicirali z ambulanto.

Dostopnost Portala

Uporabo portala želimo približati najširšemu krogu uporabnikov, zato ga nenehno oblikujemo in prilagajamo tako, da je dostopen za uporabnike z različnimi oblikami invalidnosti in oviranosti: uporabnikom z okvarami vida (slepim, slabovidnim, barvno slepim), uporabnikom z okvarami sluha (gluhim, naglušnim, gluho slepim) ter uporabnikom z različnimi kognitivnimi okvarami in motnjami v razumevanju.

Za zagotavljanje dostopnosti so bile na IRIS Portalu sistemsko zagotovljene nekatere prilagoditve:

- odzivno oblikovanje (prilagajanje postavitve vsebine ločljivosti zaslona),
- spletni portal je optimiziran za bralnike,
- navigacija s tipkovnico (za uporabnike, ki ne morejo uporabljati miške),
- strani in podstrani portala imajo unikatna imena, ki se prikažejo na zavihkih brskalnika,
- ustrezni barvni kontrasti med besedilom in ozadjem,
- predvidljivo delovanje spletnega mesta,
- opisi postopkov so opremljeni s kratkimi video posnetki s podnapisi.

IRIS Portal vsebuje namenski vtičnik »Dostopnost« ter seznam pogosto zastavljenih vprašanj.

Uporabnikom je na voljo možnost izbiranja:

- barvnih shem:
  - črn tekst na beli podlagi
  - rumen tekst na modri podlagi
  - črn tekst na bež/rumeni podlagi
  - zelen tekst na črno/rjavi podlagi
- izpis vsega besedila v krepki pisavi (bold).
- povečanja pisave za več stopenj z uporabo CTRL+ za povečavo in CTRL- za pomanjšavo.
- uporabnikom z disleksijo je na voljo možnost preklopa pisave med serifno in ne-serifno pisavo.

Vljudno vas vabimo, da nam svoje predloge za izboljšave, mnenja ali kritike pošljete na podpora.portal@zd-lj.si. Prepričani smo namreč, da lahko uporabniško izkušnjo izboljšamo tudi z odzivi uporabnikov.

[Na vrh](#)

INVALIDSKO VARSTVO: **Sprejeta novela Zakona o delovnih razmerjih**

Avtor in sodelavec: *Brane But*

Državni zbor RS je dne 26. 10. 2023 sprejel Zakon o spremembah in dopolnitvah Zakona o delovnih razmerjih (ZDR-1D); objavljen je bil v Uradnem listu št. 114/23 z dne 15. 11. 2023, veljati je začel naslednji dan po objavi. Njegov namen je izboljšati delovne pogoje s spodbujanjem preglednejše in predvidljivejše zaposlitve ob zagotavljanju prilagodljivosti na trgu dela, izboljšanje dostopa delavcev do informacij o njihovih delovnih pogojih in izboljšanje samih delovnih pogojev.

Oglejmo si nekaj novosti novele Zakona o delovnih razmerjih.

Novela ZDR-1 uvaja dodatnih pet dni neplačanega dopusta v primeru oskrbe oziroma nege družinskega člana ali osebe, s katero delavec živi v skupnem gospodinjstvu, ki potrebuje obsežnejšo nego in podporo iz zdravstvenih razlogov. Določena je obveznost delavca, da mora v primeru te odsotnosti delodajalca pred nastopom odsotnosti o tem obvestiti, pa tudi o razlogu nastale odsotnosti. Upravičenost do odsotnosti delavec izkaže s predloženo izjavo delodajalcu, ob izjavi pa predloži dokazila, ki jih delavec lahko predloži glede na okoliščine odsotnosti (npr. zdravniško potrdilo, potrdilo centra za socialno delo itd.).

Uvaja se pravica do odklopa, ki daje delavcu pravico, da delodajalec ne posega v njegov prosti čas v času dnevnega ali tedenskega počitka, izrabe letnega dopusta ali druge upravičene odsotnosti z dela. Pravica do odklopa vključuje obveznost delodajalca, da za ta namen sprejme ustrezne ukrepe, le-ti pa se primarno opredelijo v kolektivni pogodbi na ravni dejavnosti oziroma ožje ravni.

Novela ZDR-1 v zakon prinaša novost, da se delavcu omogoči, da delodajalcu predlaga drugo, predvidljivejšo in varnejšo obliko zaposlitve, kadar je ta na voljo. Kadar do sklenitve spremenjene oziroma nove pogodbe o zaposlitvi ne bo prišlo, bo moral delodajalec delavcu na podan predlog podati obrazložen odgovor v pisni obliki. Prenša se tudi zahteva direktive, da mora delodajalec delavcu v pisni obliki zagotoviti informacije, ki se nanašajo na sklenjeno delovno razmerje, tudi ustrezne informacije o pripadajočem plačilu, ki morajo zajemati vse sestavine plačila (vključno s plačilom dodatkov, tudi za nadurno delo), ter informacijo o morebitni pravici do usposabljanja, ki ga zagotovi delodajalec.

Novela ZDR-1 za žrtve nasilja v družini uvaja do pet delovnih dni plačane odsotnosti za obdobje, ko morajo žrtve urejati zadeve na centrih za socialno delo in sodiščih, organizirati stike pod nadzorom ter se v nekaterih primerih tudi seliti ali začasno bivati v varnih hišah. Če bo žrtev nasilja v družini želela uveljavljati pravico do odsotnosti z dela, bo morala delodajalcu predložiti potrdilo o izdelani oceni o ogroženosti zaradi nasilja v družini, dokazilo o podani prijavi na policijo ter dokazila o urejanju zadev v zvezi z nasiljem v družini. Uvaja se tudi krajši delovni čas žrtev nasilja v družini. Delavec, ki je žrtev nasilja, bo lahko v času trajanja delovnega razmerja zaradi potreb usklajevanja poklicnega in zasebnega življenja, predlagal

sklenitev pogodbe o zaposlitvi za krajši delovni čas. Sklenitev pogodbe se navezuje na obdobje urejanja zaščite, pravnih in drugih postopkov ter odpravljanje posledic nasilja v družini.

Delavcu, ki neguje otroka do osmega leta starosti, se zaradi potreb usklajevanja poklicnega in zasebnega življenja zagotavlja možnost predlaganja sklenitev pogodbe o zaposlitvi za krajši delovni čas za določen čas. Za lažje usklajevanje poklicnega in zasebnega življenja se dodatno tudi uvaja možnost podaje predloga za delo s krajšim delovnim časom za določen čas delavcev – oskrbovalcev v primeru oskrbe.

Na novo se določa obveznost delodajalca, da delavcu v primeru podanega opozorila pred odpovedjo na njegovo pisno zahtevo, ki jo lahko poda v treh delovnih dneh od prejema pisnega opozorila, omogoči, da se v razumnem roku, ki ne sme biti krajši od treh delovnih dni in daljši od 30 dni, o njih izjavi, razen če obstajajo okoliščine, zaradi katerih bi bilo od delodajalca to neupravičeno pričakovati. S tem se na zahtevo delavca izvede zagovor o okoliščinah kršitve in se na predlog delavca vključi tudi predstavnik delavcev (sindikat, če delavec ni član sindikata, pa svet delavcev oziroma delavski zaupnik) ali drugo osebo, ki jo delavec pooblasti za ta namen.

Za zagotavljanje dodatne pravne varnosti delavca v primeru izreka opozorila pred odpovedjo pogodbe o zaposlitvi iz krivdnega razloga se na novo določa rok možne odpovedi, če bi delavec ponovno kršil pogodbeno in drugo obveznost iz delovnega razmerja po tem, ko je bil s strani delodajalca pisno opozorjen na kršitev oziroma neizpolnjevanje obveznosti. Rok, v katerem delavec ne sme ponovno storiti kršitve, se z zakonom spreminja iz enega leta na šest mesecev. Skrajšuje se tudi najdaljši dovoljeni rok, v primeru, da je rok določen v kolektivni pogodbi na ravni dejavnosti, in sicer iz dveh let na 18 mesecev.

Delavskim predstavnikom in sindikalnim zaupnikom bo po novem zagotovljena učinkovita pravna varnost. Novela ZDR-1 uzakonja zadržanje učinkovanja odpovedi do odločitve delovnih sodišč na prvi stopnji oziroma najdlje 6 mesecev za delavske predstavnike in predstavnice ter njihovo višje nadomestilo zaradi prepovedi opravljanja dela (namesto 50 odstotkov bodo upravičeni do 80 odstotkov plače) in pravno varstvo zoper pisno opozorilo pred odpovedjo.

Novela ZDR-1 določa tudi možnost vzpostavitve posebnega sklada, katerega namen je povračilo izplačanih nadomestil delavcu za čas prepovedi opravljanja dela v času, ko se zadrži učinkovanje prenehanja pogodbe o zaposlitvi iz prejšnjega odstavka, kadar sodišče prve stopnje ugotovi, da je bilo prenehanje pogodbe o zaposlitvi zakonito. Podrobnosti glede sklada se določijo s kolektivno pogodbo na ravni dejavnosti.

Zakon povečuje pravno varnost delavcev tudi na področju izredne odpovedi delavca iz razlogov na strani delodajalca in v primeru soglasja k pobotu plačila za delo. Po novem bo delavec lahko izredno odpovedal pogodbo o zaposlitvi tudi, če mu delodajalec ne bo izplačeval nadomestila plače, kar do sedaj ni bilo možno. Pri pobotu plačila za delo pa bo delodajalec moral pridobiti delavčevo soglasje, če bo hotel s svojo obveznostjo pobotati obveznost plačila tudi drugih prejemkov iz

delovnega razmerja (na primer povračilo stroškov) in to ne bo omejeno le na plačo, kot je bilo urejeno do sedaj.

Vir: <https://www.gov.si/novice/2023-10-26-potrjene-spremembe-zakona-o-delovnih-razmerjih/>

Povezava: <https://www.uradni-list.si/glasilo-uradni-list-rs/vsebina/2023-01-3325/zakon-o-spremembah-in-dopolnitvah-zakona-o-delovnih-razmerjih-zdr-1d>

[Na vrh](#)

DOBRO JE VEDETI: Osebna asistenca: »pripomoček« za neodvisnost in svobodo hendikepiranih posameznikov

Izkušnje članov skupine za spremembo življenjskega sloga pri ZDSSS - članek

Avtor: Katrin Modic

Članek razkriva pomen osebne asistence, ki jo je oblikovalo politično gibanje za neodvisno življenje. Gibanje zavzema kritičen odnos do družbene konstrukcije, ki nekatere posameznike označuje kot manj sposobne, in namesto tega spodbuja idejo vključenosti in enakih možnosti za vse, kar omogoča osebna asistenca. Avtorica definira osebno asistenco in razlikuje med tem, kaj vključuje in česa ne. Pojasni, kako storitev uporabniku omogoči preiti iz vloge oskrbovanca v aktivnega oblikovalca svojega življenja.

Neodvisno življenje je pravica, ki ni samoumevna; v političnem boju jo je priborilo gibanje za neodvisno življenje, ki se zavzema, da so storitve priznane in zagotovljene kot temeljne in univerzalne človekove pravice. Gibanje se bori proti kakršnikoli obliki diskriminacije, getoizacije, psihičnemu in fizičnemu nasilju ter se zavzema za enake možnosti vključevanja hendikepiranih v vsa področja osebnega in družbenega življenja. To pomeni, da ima vsak človek možnost izbire med različnimi storitvami. Vključuje tudi možnost in pravico zavrnitve institucionalnih oblik bivanja. Predvsem pa je skupek idej, ki predstavljajo izziv in kritiko načina življenja, ki nekatere posameznike ali skupine postavlja v položaj neveljavnih, manj sposobnih, invalidnih itd., v nasprotju z »zdravo večino«, ki naj bi zanje skrbela.

Ko govorimo o hendikepiranih, mislimo na ljudi, ki se težko ali ne morejo gibati, imajo slabšo koordinacijo ali ravnotežje, slabše vidijo ali sploh ne vidijo, slabo slišijo ali sploh ne slišijo, težko govorijo ali ne morejo govoriti, težje razumejo. Zato je smiselno, da se besedi invalid izogibamo, saj nekdo, ki na primer za gibanje uporablja voziček ali ne vidi, ni nezmožen in nemočen. Čeprav ne hodi, se premika tako, da uporablja voziček, in namesto z vidom zaznava z drugimi čutili. Primerno je, da ga poimenujemo kot osebo, ki ne vidi ali slabše vidi, osebo, ki ne sliši ali slabše sliši, osebo, ki uporablja voziček, osebo, ki težje razume in podobno. Predvsem pa je vsak kljub hendikepu v prvi vrsti človek z imenom in priimkom, zanimanji, izobrazbo, poklicem ter značilnostmi, ki ga v življenju zaznamujejo. In le ena od njih je hendikep. Sicer pa hendikep lahko dojemamo tudi širše, kot socialni status, ki se ga pripiše vsakomur, ki v nekem trenutku ali v določeni družbi izpade iz obstoječih definicij in sprejetih norm.

Beseda invalid je latinskega izvora in izhaja iz besede »invalidus«, kar pomeni nemočen. Slovar slovenskega knjižnega jezika kot invalida opredeljuje tistega, ki je zaradi prirojene telesne napake, posledic bolezni ali poškodbe nesposoben ali delno sposoben za delo. Beseda invalid v prevodu pomeni tudi nezmožen, neveljaven, nesposoben. Raba besede invalid za človeka s fizičnim, senzornim ali intelektualnim hendikepom, se je zelo skladala s koncepti v preteklosti – ljudi s takšno »nalepko« so namreč zapirali v posebne zavode. Tam so se učili in usposabljali za določena dela in poklice. Zavodi so invalidom nudili navidezno varnost, niso pa imeli možnosti soočiti se z izzivi in ovirami resničnega življenja.

Neodvisno življenje je torej pravica in možnost, da hendikepirani živi tako kot kdorkoli drug, da sam pove, kdo je, kaj hoče, in ne da to povedo drugi, da zavrne vse ponujeno, kar so drugi v dobri veri za njegovo dobro pripravili zanj, in si poišče svojo pot ter vztraja na njej, da se sam odloči o vseh stvareh v svojem življenju in prevzame odgovornost za svoje odločitve, da izbere, kje in s kom bo živel, ima možnost izbire storitev in vključevanja v izobraževanje, zaposlitev, kulturo, politiko, prostočasne aktivnosti in družinsko življenje, pa tudi svobodo do zmotnih odločitev ter možnost učenja iz lastnih napak. Neodvisno življenje je povezano z zmožnostjo, da hendikepirani zavrne skrb in sprejme pomoč takrat, ko jo potrebuje, in na način, ki mu ustreza. To pomeni, da se oseba kljub hendikepu sama ali s pomočjo zakonitega zastopnika odloči, kje bo živela, katere aktivnosti bo opravila in kdo ji bo pri tem pomagal. Za svoje odločitve prevzema odgovornost. Aktivnosti izvede tako, da spremeni način njihove izvedbe, uporablja pripomočke, ali pa ji nekdo pomaga. Samostojno življenje pa pomeni, da oseba lahko vse aktivnosti opravi brez pomoči druge osebe.

Osebna asistenca po Zakonu o osebni asistenci omogoča neodvisnost hendikepiranemu oziroma enake možnosti, da lahko živi v skupnosti in enako kot drugi, odloča o svojem življenju. Izvaja se na domu, na delovnem mestu (tudi na službenih potovanjih), pri izobraževanju (tudi na ekskurzijah, študijskih izmenjavah) ter na mestih, kjer opravlja svoje aktivnosti (v trgovini, banki, na mestih, kjer potekajo njegove prostočasne aktivnosti, denimo na vrtu, na dopustu, itd.), pri izvajanju aktivnosti, povezanih z vključevanjem v družbo (denimo v muzeju, gledališču, itd.), ki jih hendikepirani ne more izvajati sam zaradi vrste in stopnje invalidnosti, a jih vsakodnevno potrebuje. Je profesionalna storitev, ki vključuje pomoč pri osebni negi, komunikaciji in prenosu informacij iz okolja, gospodinjskih opravilih, na delovnem mestu, v izobraževalnem procesu ali prostočasnih aktivnostih. Storitve osebne asistencije zajemajo tudi drugo osebno pomoč (spremstvo, aspiracija, katetrizacija, premikanje položaja telesa itd.) ter 24-urno prisotnost v primeru življenjske ogroženosti uporabnika. Osebna asistenca torej zajema pomoč pri temeljnih in podpornih dnevni opravih ter vseh ostalih dejavnostih in aktivnostih, v katere je uporabnik vključen. Izvaja se v prisotnosti uporabnika in po njegovih navodilih. V primeru, da hendikepirani ni zmožen sam posredovati navodil asistentu, to naredi njegov zakoniti zastopnik.

Uporabnik si sam izbere ustreznega osebnega asistenta in ga tudi sam usposobi za opravljanje dela pri sebi. Zelo pomembno je, da ima uporabnik pri upravljanju osebne asistencije nadzor nad organizacijo in oblikovanjem storitev glede na lastne potrebe, zmožnosti, življenjske okoliščine, pogoje ter želje. Osebni asistent se zaveže, da bo spoštoval principe neodvisnega življenja, kar pomeni, da ni skrbnik ali zagovornik hendikepiranega.

Posameznik ni upravičen do storitve osebne asistencije zaradi »telesne okvare« ali bolezni, temveč zaradi dejstva, da ima zaradi svojega hendikepa v primerjavi s sovrstniki neenake možnosti. Storitve in pravice, ki jih zagotavlja država skozi Zakon o osebni asistenci (v nadaljevanju ZOA), so torej sredstvo za izenačevanje možnosti, kot jih imajo ostali državljani.

Storitve, ki temeljijo na skrbi (oskrba, nega), se navezujejo na nekoga, ki ne more poskrbeti zase. Pri tem oskrbovanec nima vpliva na storitve, ki se izvajajo zanj. Skrbnik odloča o tem, kaj in na kakšen način je potrebno nekaj narediti ter kaj oskrbovanec potrebuje. V skrbstvenih storitvah pogosto obstaja seznam opravil in obrazcev, kjer se beležijo opravila.

Med osebno asistenco in drugimi storitvami, kot so družinski pomočnik, pomoč na domu, socialni servis, je pomembna konceptualna razlika, ki se odraža v načinu razmišljanja ali filozofiji o človekovih pravicah, obsegu storitev in upravičencih do storitev. Vsaka pomoč ni osebna asistenca. Kadar uporabnik nima izbire glede tega, kdo mu bo nudil pomoč oziroma kdo bo njegov asistent, to ni osebna asistenca.

Delo osebnega asistenta niso izvajanje masaže ali fizioterapije, nočno bdenje ob uporabniku, učna pomoč, varstvo uporabnikovih otrok, vožnja uporabnika z asistentovim vozilom. Storitve osebne asistence tudi niso večja vzdrževalna dela, kot so beljenje stanovanja, polaganje ploščic, delo na kmetiji, vožnja traktorja, delo v storitveni dejavnosti itd. Prav tako ni osebna asistenca opravljanje gospodinjskih del za celo družino, na primer pospravljanje sobe uporabnikovega polnoletnega otroka. Osebna asistenca ni storitev gospodinjske pomočnice, kar pomeni, da uporabnik asistentu da navodila, kaj naj ta postori, sam pa medtem opravlja druge aktivnosti. Osebni asistent ni uporabnikov družabnik, temveč je pri uporabniku zaposlen, da mu pomaga pri izvedbi aktivnosti, ki jih sam ne zmore opraviti, oziroma da mu omogoči, da gre lahko ven in se na ta način vključi v razne aktivnosti.

Upravičenec ali upravičenka do osebne asistence po ZOA je lahko vsak državljan Republike Slovenije ali tujec s stalnim bivališčem v Republiki Sloveniji, ki za neodvisno in aktivno življenje potrebuje pomoč druge osebe najmanj 30 ur tedensko, je star od 18 do 65 let in živi ali bi želel živeti v samostojnem ali skupnem gospodinjstvu izven celodnevne institucionalne oskrbe. Upravičenci do osebne asistence za pridobitev pravice na pristojnem centru za socialno delo vložijo vlogo za pridobitev pravice do osebne asistence. Če strokovna komisija, ki opravi osebni razgovor z vlagateljem in zakonitim zastopnikom, če ga vlagatelj ima, ugotovi, da vlagatelj potrebuje najmanj 30 ur osebne asistence tedensko, izda mnenje o številu ur ter vrsti storitev osebne asistence. CSD na podlagi mnenja strokovne komisije izda odločbo o pravici do osebne asistence. V njej so določene storitve in število ur osebne asistence, ki bodočemu uporabniku pripadajo. Na podlagi te odločbe si uporabnik izbere izvajalca, s katerim skupaj pripravita izvedbeni načrt in se dogovorita za način izvajanja osebne asistence.

Uporabnik sam ali s pomočjo izvajalca oblikuje svoj model osebne asistence: izbere svoje osebne asistente, jih usposobi za delo glede na svoje potrebe, za svoje asistente pripravlja urnik dela, tako da upošteva delovno zakonodajo, jim sproti daje navodila za izvajanje nalog in aktivno sodeluje pri načrtovanju nadomeščanja osebnih asistentov.

Dolžnost uporabnika in njegovega zakonitega zastopnika, če ga ima, je, da se usposablja za upravljanje osebne asistence. Uporabnik mora osebnim asistentom

zagotoviti varno in zdravo delovno okolje ter vse potrebne tehnične in druge pripomočke za varno opravljanje dela. Dolžan je spoštovati in varovati zasebnost osebnih asistentov. Ne sme zlorabljati osebnih asistentov ali jih nadlegovati.

Uporabnik oziroma njegov zakoniti zastopnik imata odgovornosti neformalnega delodajalca, kar pomeni, da je v njuni pristojnosti izbira ustreznega osebnega asistenta ter odgovornost za svojo izbiro, postavitve mej osebnemu asistentu, usposabljanje osebnega asistenta za izvajanje osebne asistence pri sebi, priprava urnikov in vodenje evidenc prisotnosti osebnega asistenta, spremljanje njegovega dela, reševanje morebitnih konfliktov, ocenjevanje usposobljenosti osebnih asistentov, zamenjava osebnih asistentov zaradi utemeljenih razlogov in svojo odločitve glede zamenjave utemeljiti, poznavanje delovne zakonodaje in zakonodaje iz varstva pri delu za zagotavljanje ustreznih delovnih pogojev za osebnega asistenta.

Preden uporabnik izbere osebnega asistenta, mora vedeti, kdaj bo potreboval njegovo pomoč, kakšne lastnosti in kompetence naj ima osebni asistent (ni skrbniški, pokroviteljski, je sposoben delati po navodilih, je točen, ne vpliva na uporabnikove odločitve, ima vozniški izpit, če uporabnik potrebuje pomoč za vožnjo avtomobila, itd.), kako si bo zagotovil zasebnost, še posebej v primeru, ko živi z drugimi člani v skupnem gospodinjstvu, se z njimi dogovori, kako si bodo delili delo, jih seznanji z odločitvijo, da bo uporabljal storitev osebne asistence in da se ne smejo vmešavati v upravljanje njegove osebne asistence.

Uporabnik že na osebnem razgovoru ali pa takoj po zaposlitvi osebnemu asistentu določi, kaj, kdaj in kako bo delal, postavlja mu pravila in meje:

- na delo mora prihajati točno; v primeru, ko ugotovi, da zaradi višje sile ne bo točen, naj to takoj sporoči;
- spoštovati mora odločitve uporabnika in ne sme vsiljevati svojih rešitev ter svojega videnja situacije;
- ko se uporabnik srečuje z drugimi ljudmi, se asistent ne sme pogovarjati z njimi, kljub temu, da se obračajo nanj, temveč pogovor preusmeri na uporabnika; še preden se to zgodi, se uporabnik z asistentom pogovori o možnih situacijah, asistentu naj vnaprej pove, kako naj se odzove v primeru, ko ga bodo ljudje nagovarjali namesto uporabnika: kadar uporabnik težje ali nerazločno govori, je smiselno, da mu asistent pomaga pri komunikaciji tako, da ponovi njegove besede;
- postavi načela zaupnosti, medsebojnega spoštovanja, varovanja zasebnosti ter osebnih podatkov, podatkov o izvajalcu, ki so mu bile zaupane, ali s katerimi je bil seznanjen;
- asistentu pove, da osebna asistenca ne pomeni kratkočasiti ali zabavati uporabnika; če te meje ne upoštevata, se ta lahko mnogokrat spreobrne v očitke (npr. kaj je kdo za koga storil, kdaj je kdo komu popustil ali kaj spregledal itd.); stopnjuje se lahko do nerešljivih konfliktov in nepotrebnih sporov, ki se pogosto končajo s prekinitvijo dela;
- kadar asistent išče stike z drugimi ljudmi v času opravljanja osebne asistence (jih pozdravlja, ogovarja ali z njimi navezuje očesni stik), uporabniku odvzema možnost za neodvisno življenje, ker se ljudje namesto na uporabnika obračajo nanj.

Ves čas preverja, ali so navodila dovolj razumljiva in izvedljiva, asistenta ne prosi, temveč mu na spoštljiv način postavlja zahteva, kaj naj naredi, je do njega dosleden, zahteva, da opravlja tudi tista opravila, ob katerih mu ni prijetno, ocenjuje asistentove kompetence in piše mesečna poročila o oceni dela svojega asistenta za izvajalca osebne asistence.

Osebni asistenti so polnoletne osebe, različnih starosti in imajo različne izkušnje in predznanja. Predvsem pa so zanesljivi, odgovorni, točni, natančni, pošteni, prilagodljivi, pripravljeni delati po navodilih, odzivni, potrpežljivi, iskreni in diskretni. Spoštujejo uporabnika in njegove odločitve. Sposobni so razumeti, slediti in izvrševati navodila uporabnika. Nikakor niso pokroviteljski. Osebni asistent ni skrbnik uporabnika, zato ni odgovoren za njegove odločitve. Uporabnika ne obravnava z usmiljenjem ali kot bolnika. Pomaga mu pri tistih aktivnostih, ki jih uporabnik zaradi fizičnega, senzornega ali intelektualnega hendikepa ne more izvesti sam.

Profil poklica asistenta se v temelju razlikuje od profilov poklica socialnega oskrbovalca, negovalca in podobnih poklicev, saj temelji na nadzoru uporabnika nad storitvijo. Asistent pomaga uporabniku takrat, ko potrebuje pomoč, in na način, ki ustreza uporabniku. Drugi profili pa uporabnika oskrbijo po urniku, ki ga določi institucija oziroma izvajalec.

Asistenta izbere in usposobi ter uvaja na delo sam uporabnik, ki sam zase najbolje ve, kaj potrebuje in kaj mu ustreza, medtem ko se za druge poklice ljudje usposabljaajo na tečajih, v šolah. Asistent dela v prisotnosti uporabnika, medtem ko za ostale poklice to ni nujno. Razlika je tudi v odgovornosti do uporabnikovih odločitev. Asistent ni odgovoren za uporabnikove odločitve, četudi so te napačne. Odnos med uporabnikom in asistentom je bolj oseben, saj asistent praviloma dela le pri enem uporabniku, izjemoma pri dveh. Moč odločanja o organizaciji dela pri osebni asistenci ni na strani izvajalcev ali na asistentih, temveč na uporabniku. Uporabniku omogoči, da živi tako kot vsi drugi (npr.: lahko prevzame vloge v družinskem življenju, gospodinjstvu, je vključen v izobraževanje, delo in prostčasne dejavnosti). Vloga asistenta je, da se ne odziva namesto uporabnika oziroma v njegovem imenu.

Odgovornosti osebnega asistenta so, da dela po navodilih uporabnika, pove, če česa ne razume, in preveri, ali je razumel navodila, pove, če so pogoji za opravljanje dela neustrezni, odkloni delo, pri katerem ni dovolj zavarovan ali naprava ne deluje varno, ne prevzema odgovornosti za uporabnikove odločitve, sproti in skupaj z uporabnikom razrešuje nezadovoljstva in konflikte, ne dela kot gospodinjska pomočnica, varuje zasebnost uporabnika, zavrne uporabnikovo zahtevo, da mu za čas odsotnosti išče nadomestilo, zavrne delo, ki ni osebna asistenca.

Trenutno se na področju osebne asistence dogaja veliko anomalij. Zastavlja se vprašanje, kaj je legitimno oziroma kaj je moralno. Nekateri upravičenci pravico uporabljajo na izkrivljen način, za aktivnosti, ki bi jih sicer lahko opravili tudi sami, a so jim neprijetne, zato jih namesto njih izvedejo osebni asistenti. Prav tako osebna asistenca ni primerna storitev za vse: v primeru neaktivnega življenja ali neprevzemanja odgovornosti bi potrebovali drugo socialnovarstveno storitev. Zaradi

pomanjkanja drugih storitev v osebno asistenco »napotujejo« ljudi, za katere ta storitev ni primerna: na primer ljudi na področju težav v duševnem zdravju, zasvojenosti, ki potrebujejo skrb in nadzor, sami pa ne zmorejo upravljati storitve, zato se v teh primerih pričakuje, da bodo odgovornost prevzemali osebni asistenti.

Pogosto se zgodi, da družinski člani pritiskajo na uporabnika oziroma ta sploh nima možnosti, da bi odločal, kdaj bo kdo delal in se uvrstijo na urnik takrat, ko je več dodatkov in je delo bolje plačano, kar je ugodno za njihovo materialno stanje, ne pa za neodvisnost uporabnika. Če je en asistent zunanji, pa mora ta opraviti večino del, včasih za celo družino, in se počuti kot hišna pomočnica. Kadar so osebni asistenti družinski člani, se pogosto osebna asistenca jemlje kot socialni korektiv, družinski člani »uporabijo« svojega hendikepiranega družinskega člana, da si uredijo zaposlitev, ki pa hendikepiranemu lahko ne prinese neodvisnosti, skrb vodi v invalidizacijo: denimo uporabnik ne daje navodil, starš, ki izvaja osebno asistenco, skrbi, kdaj mora iti od doma, da ne bo zamudil predavanj na fakulteti, pri čemer mu je odvzeta možnost sprejemanja odgovornosti za svoje odločitve in razvoj svojih potencialov.

Viri:

- Bohinc, E. (1995): Uvodnik. Ljubljana, Awol – časopis za socialne študije. 1–2, leto I/1995.
- Pečarič, E. (2003): Pasti profesionalizacije osebne asistenc. Revija za socialno delo. Dostopno na: https://www.revija-socialnodelo.si/mma/Pasti_URN_NBN_SI_DOC-J8PFX9GA.pdf/2019021115110424/
- Pečarič, E. (2013): YHD v boju za neodvisno življenje hendikepiranih. Ljubljana Časopis za kritiko znanosti. Dostopno na: <https://www.dlib.si/details/URN:NBN:SI:doc-XJKZLNHB>
- Ratzka, A., D. (2003): What is Independent Living – A Personal Definition. Dostopno na: <https://www.independentliving.org/def.html>
- The Independent Living Movement and Disability Rights. Dostopno na: <https://www.vcil.org/resources/pas-toolkit/the-independent-living-movement-and-disability-rights>

[Na vrh](#)

PAMETNI TELEFONI: **Predstavitev dostopnostnih novosti v iOS 17 ter aplikacij Slo radio in RTV 365**

Avtor in sodelavec: *Safet Baltič*

V članku so najprej predstavljene najnovejše funkcije za dostopnost slepih in slabovidnih v Applovem operacijskem sistemu iOS 17. Nadalje članek osvetljuje aplikacijo, ki omogoča poslušanje radijskih postaj v živo. V zaključnem delu pa je predstavljena najnovejša aplikacija za pretočne vsebine, ki jo je razvila nacionalna multimedijaska hiša RTV Slovenija. Obe aplikaciji sta optimizirani za uporabo z bralnikom zaslona Voice Over.

Dostopnostne novosti v iOS 17

Apple vsako leto v septembru izda nov operacijski sistem in tako je tudi letos izšel iOS 17. Sistem si lahko naložijo vsi uporabniki tistih telefonov, ki so v prodaji od leta 2018 dalje. To so naslednje naprave: iPhone SE od druge generacije dalje, iPhone XR, XS, 11, 12, 13, 14 in verzija 15. V naslednjih vrsticah bom opisal zgolj novosti, ki so namenjene slepim in slabovidnim uporabnikom bralnika zaslona Voice Over, ter tistim, ki uporabljate dostopnostne možnosti v aplikaciji Magnifier (lupa). Tako so pri bralniku zaslona Voice Over vključili možnost nastavitve sleherne glasovne sinteze, ki jo uporabljate. Do te možnosti dostopate tako, da odprete aplikacijo Settings (nastavitve), Accessibility (dostopnost), Speech (govor). Pod možnostjo Speech (govor) pa izberete željeno govorno sintezo in jo fliknete s prstom navzdol; ko Voice Over prebere Open per-voice settings (odpri več glasovnih možnosti), dvakrat tapnete in izbrali boste lahko podrobnejše možnosti nastavitve govorne sinteze. Le-te so odvisne od same sinteze, denimo pri slovenski nam ponudi možnost nastavitve barve glasu ter govornega presledka med stavčnimi ločili. Pri glasovnih sintezah Eloquence ali angleških sintezah pa nam poleg prejšnjih možnosti ponudi tudi nastavitve kot so Roughness (hrapavost), Breathness (predah) in še nekaj drugih. S temi nastavitvami si lahko vsakdo izmed nas po lastni želji nastavi svojo govorno sintezo.

V aplikacijo Magnifier (lupa) so poleg že opisanih pripomočkov za slepe in slabovidne v lanskoletni decembrski številki Rikoss-a (dodani v verziji iOS 16: People detection (zaznava oseb), Door detection (zaznava vrat) in Image descriptions (opis slik)), v letošnji verziji sistema dodali še Text detection (zaznava teksta) in Point and speak (označi in beri). Text detection (zaznava teksta) deluje tako, da usmerimo kamero telefona proti tekstu, telefon pa ga bo, neglede na podlago teksta, zaznal in ga prebral. Point and speak (označi in beri) pa deluje tako, da položimo prst na list papirja ali drugo podlago, kjer se nahaja tekst, kamera ga zazna in bralnik zaslona prične z branjem v vrstici, kamor smo postavili prst. Potrebno je poudariti, da lahko zgoraj navedene možnosti uporabljajo le uporabniki Pro verzij telefonov 12, 13, 14 in 15, to pa zato, ker imajo zgolj naštetih telefoni tako imenovani Li-dar scanner (svetlobno tipalo).

Slo Radio

Aplikacija Slo Radio je namenjena poslušanju vseh slovenskih radijskih postaj, ki oddajajo v živo prek spleta. Za svoje delovanje uporablja tako brezžični prenos podatkov (Wi-Fi), kot mobilni prenos podatkov. Na svojo napravo si jo namestite iz App Store (trgovina aplikacij) in je brezplačna. Je zelo preprosta za uporabo in dostopna za delo s pomočjo bralnika zaslona Voice Over. Ko odprete aplikacijo, se na zaslonu prikažejo naslednji predmeti:

1. Menu (meni); ko tapnemo gumb, aplikacija ponudi možnosti Radio stations (radijske postaje), Settings (nastavitve) in About (o aplikaciji). Če označimo možnost Radio stations (radijske postaje), aplikacija na zaslonu prikaže vse slovenske radijske postaje po abecednem vrstnem redu, če označimo možnost Settings (nastavitve), nam ponudi možnosti: Sleep timer (časovnik spanja), kjer lahko nastavimo, po kolikšnem času bo aplikacija izklopila predvajanje, Player (predvajalnik), kjer lahko nastavimo zamik pričetka predvajanja, ter Reset list (resetiraj seznam), kjer aplikacija izbriše vse ročno dodane radijske postaje. Če označite gumb About (o aplikaciji), aplikacija prikaže verzijo aplikacije in ostale njene podatke.
2. Edit (urejanje); pod to možnostjo lahko odstranjujemo postaje ali jih premikamo po seznamu.

Ob označenem gumbu Radio stations (radijske postaje) so na zaslonu prikazane radijske postaje po abecednem vrstnem redu; željeno postajo najprej z dvoklikom označimo, nato se na dnu zaslona na levi strani prikaže gumb Play (predvajaj), s čimer poženemo predvajanje postaje v živo. Med predvajanjem aplikacija na vrhu zaslona prikazuje trenutno poslušano vsebino, kar nam bralnik zaslona tudi prebere.

Kot že omenjeno, je aplikacija brezplačna in popolnoma dostopna za delo s pomočjo bralnika zaslona.

RTV 365

RTV 365 je najnovejša multimedijška aplikacija slovenske radiotelevizije, ki omogoča ogled in poslušanje njenih vsebin. Tako lahko spremljamo radijske in televizijske programe RTV Slovenije v živo, filme, serije, dokumentarne oddaje domače in tuje produkcije in podkaste. Aplikacijo si lahko naložite v App Store (trgovina aplikacij) in je brezplačna. Pred začetkom uporabe storitev RTV Slovenije bo aplikacija zahtevala registracijo. To storite v sami aplikaciji, kjer vnesete svoje podatke in ustvarite račun za dostop do storitev RTV SLO. Ko odprete aplikacijo, se na zaslonu prikažejo predmeti odvisno od zavihka, ki ga označite na dnu zaslona, in sicer po vrstnem redu od leve proti desni:

1. RTV 365; ko označimo ta zavihke, se na zaslonu po vrsti prikažejo predmeti: Filmi, Serije, Za otroke, Dokumentarci, Oddaje, Glasba. Če označimo katero od navedenih zvrsti, aplikacija ponudi izbiro med domačo in tujo produkcijo, odvisno od vaše izbire. Če ne označimo nobene izmed naštetih možnosti, pa se prikažejo zadnje oddaje, filmi in ostale vsebine, ki so bile predvajane v živo.

Ko se odločimo za ogled katere izmed možnosti, jo dvakrat tapnemo in prične se predvajanje.

2. Raziskujte; ko označimo to možnost, aplikacija najprej ponudi gumb Filtri, s katerim lahko raziskujemo in iščemo vsebine glede na tematiko. V osnovi je izbrana možnost Prikaži zadnje, za tem pa lahko izbiramo med možnostmi Vse zvrsti, Vsi programi, Slovensko. Če katero označimo, se prikažejo vsebine iz izbrane tematike, če ne, pa se prikažejo vsebine, nazadnje predvajane v živo.
3. V živo; zavihek omogoča spremljanje ali poslušanje televizijskih ali radijskih programov RTV Slovenije v živo. Ko ga označimo, aplikacija po vrsti ponudi gumb: Televizija, Radio in Napovedniki. Če označimo možnost Televizija ali Radio, se po vrstnem redu prikažejo TV ali radijski programi. Aplikacija sicer ne prikaže naziva programa, temveč naslov trenutno predvajane vsebine; če jo dvokliknemo, se prične predvajanje. Možnost Napovedniki pa nam prikaže različne vsebine, ki so predvidene za ogled v živo v prihodnje. Če nas kakšna izmed vsebin zanima in bi si jo želeli ogledati v živo, aplikacija ponudi možnost nastavitve opomnika: ko ob vaši izbrani vsebini tapnete gumb opomnik, telefon odpre aplikacijo Calendar (koledar), kjer se bo nastavil opomnik.
4. Podkasti; četrti zavihek omogoča spremljanje podkastov naše nacionalke. Najprej ponudi na izbiro zvrst podkastov: Info, Šport, Znanje, Kultura, Razvedrilo in Za otroke. Če katero označimo, se na zaslonu prikažejo podkasti izbrane zvrsti, če ne označimo nobene, pa aplikacija ponudi vse razpoložljive podkaste, ki so bili na zadnje dodani. Za poslušanje dvokliknete na svojo izbiro in predvajanje se prične.
5. Moj 365; zadnji zavihek ponuja možnost naročila filmov, serij ali podkastov po lastni izbiri, ki se tukaj shranijo in imate tako na enem mestu vse priljubljene vsebine.

Aplikacija RTV 365 se razlikuje od aplikacije RTV SLO po tem, da ponuja le zvočne in video vsebine, medtem ko aplikacija RTV SLO ponuja tudi pregled in brskanje med novicami. Na koncu še enkrat dodajam, da je dostopna za delo z bralnikom zaslona Voice Over.

[Na vrh](#)

NAMIGI IN NASVETI: Na kaj morate biti pozorni pri nakupu prenosnika?

Avtor in sodelavec: *Brane But*

Iskanje prenosnika s perfektnimi specifikacijami in ceno je naporna dogodivščina. Pri nakupu nam bo vsekakor prišla prav pomoč pri spoznavanju številnih pasti in trikov, kako prepoznati prenosnik, ki nam bo služil dolga leta. To je tudi tisto glavno, kar iščemo pri nakupu prenosnega računalnika. Vsi na žalost ne premoremo globokih žepov, zato je pomembno, da se dokaj zajetna investicija, ki sliši na ime nakup prenosnika, obrestuje na dolgi rok.

Kako preveriti, ali gre za dobro kupčijo ali napravo, ki je na videz popolna, a v sebi skriva preveč kompromisov? Najlažji in najzanesljivejši način je, da se podate na forume in preberete, kaj si o prenosniku mislijo njegovi kupci. Dobili boste informacije s prve roke – tako o prednostih kot o slabostih računalnika. Ne bodite naivni pri prebiranju specifikacij in hvaljenju proizvajalcev. Skoraj vsak prenosnik ima svoje slabosti oziroma kompromise, s katerimi lahko živite ali ne. Če želite prenosnik brez kompromisov, bodite pripravljeni odšteti večjo vsoto denarja.

Preverite, ali ima kdo od vaših znancev identičen prenosnik, ki ga iščete. Izposodite si ga in ga testirajte pri nalogah, ki jih boste na njem opravljali.

Kakšno zmogljivost bi morali iskati? Verjeli ali ne, že za 400 ali 500 evrov lahko dobite zelo spodoben računalnik, še posebej, če iščete med obnovljenimi prenosniki, prenosniki z odprto embalažo in rabljenimi prenosniki. V tem rangu ne boste našli gaming zverine, kajti do nekje 700 evrov boste našli izključno prenosnike z integrirano grafično kartico, ki je dovolj zmogljiva za zares samo osnovne igre. Je pa to kategorija, ki je izredno priljubljena med poslovnimi uporabniki, študenti in dijaki.

Za manj kot 400 evrov najdemo prenosnike Chromebook, ki so prav tako dobra alternativa za študente in dijake, pojavijo pa se tudi prenosniki z najbolj osnovno opremo, kot na primer 4 GB RAM-a (mogoče še starejši DDR3 standard), diski nizkih kapacitet in nekaj generacij stari procesorji, ki bi jih priporočali samo za multimedijo in osnovno urejanje dokumentov. Poleg študentov in dijakov, ki prenosnika ne nameravajo uporabljati za gaming ali kaj bolj zahtevnega, bi ta rang prenosnikov priporočali tudi starejšim uporabnikom, ki se šele spoznavajo s prenosno tehnologijo.

Procesor in grafična kartica. Kje je meja, kjer razmerje med ceno in zmogljivostjo začne upadati? Procesor in grafična kartica sta glavni komponenti vsakega prenosnega in namiznega računalnika. Kje začeti iskati? Osebo bi gledali le do tri generacije stare procesorje, če želite izvleči čim več iz novega prenosnika. Starejši procesorji, kot na primer Intel 9. generacija iz leta 2019, še vedno premorejo spodobne hitrosti, vendar lahko za enako ceno dobite Intel procesor 11. generacije, ki je izdelan z novejšo tehnologijo, kar pomeni boljši izkoristek energije, boljšo zanesljivost, manj pregrevanja in običajno tudi višje hitrosti. Če si boste ogledovali

Ryzen procesorje, bi še dodatno vztrajali, da raje pozornost posvetite zadnjima dvema generacijama, ki sta naredili opazen preskok v primerjavi s predhodnicami.

Za osnovne operacije so procesorji z dvema jedroma dovolj. Slabšo zmogljivost boste nadoknadili z daljšo življenjsko dobo baterije. Pogosto pa je med dvo- in štirijedrnimi procesorji (znotraj istega ranga, na primer i3 procesorji) razlike le nekaj evrov. Če želite čim večjo dolgoživost, izberite procesor s štirimi ali več jedri. Hvaležni si boste, ko boste želeli opraviti več opravil hkrati.

Grafična kartica je poleg procesorja komponenta, ki bo diktirala, kako gladko bo deloval prenosnik. Kot že rečeno, v rangu nekje do 500 evrov ne boste našli namenske grafične kartice. Zanašati se boste morali na integrirane grafične kartice, ki pa so skozi leta pridobile nekaj na zmogljivosti, zato jih lahko uporabite za nezahtevna oblikovalska dela ali za igranje osnovnih računalniških iger.

Namenske grafične kartice se začnejo pojavljati šele pri cenah okoli 700 evrov. Med njimi je na primer vedno zanesljiva in zelo priljubljena družina GTX 1600 in vse njene različice. Razlika bo takoj opazna in z njimi boste lahko igrali najnovejše igre na vsaj srednjih nastavitvah. Grafične kartice RTX 2000 boste opazili bližje 1000 evrom, najnovejše kartice RTX 3000/4000 in RX 6000 pa se začnejo pojavljati pri 1500 evrih in več.

Kapaciteta RAM-a in diska. Pri RAM-u vztrajamo, da boste potrebovali kapaciteto najmanj 8 GB. Prenosnikom s 4 GB RAM-a bi se raje izognili, razen če ga boste uporabljali izključno za multimedijo. V tem primeru je morda smotrno razmisliti o nakupu tablice.

Glavni disk, ki bo skrbel za pogon, naj bo formata SSD. Kapaciteta naj bo vsaj 256 GB. Ustrezna je tudi 128 GB, vendar jo bo skoraj vsak uporabnik zapolnil v zelo kratkem času. Ker prenosniki dovoljujejo le omejeno nadgrajevanje, je bolje, da že v samem začetku izberete večjo kapaciteto. Če v trenutku nakupa nimate dovolj sredstev, lahko izberete nižjo kapaciteto in jo naknadno nadgradite z zunanjim SSD diskom.

Velikost diagonale zaslona, število priključkov. 15 palcev (39,6 centimetrov) je najbolj priljubljena diagonala zaslona med prenosniki. Dobite ravno dovolj delovne površine, da je večopravnost izvedljiva. Pri večjih diagonalah, na primer 16 ali 17 palcev, dobite malenkost več prostora za ustvarjanje, vendar istočasno izgubite na prenosljivosti.

Ravno obratno pa velja pri manjših diagonalah. 14-, 13-palčni (ali še celo manjši) prenosniki so izredno prenosljivi, vendar se boste morali navaditi na zelo majhen zaslon, ki ga boste lahko nadgradili le z zunanjimi monitorji, kar pomeni, da bo prenosnik kar naenkrat postal statičen.

Pri priključkih bodite pozorni, da imate vhod za Ethernet, HDMI ali DisplayPort, vsaj tri USB-A priključke (po možnosti novejših standardov), USB-C je prav tako zaželen,

ključavnica je opcijski, vendar priročen dodatek, enako velja za 3,5-mm priključek za slušalke.

Povezava: <https://racunalniske-novice.com/na-kaj-morate-bit-pozorni-pri-nakup-prenosnika/>

[Na vrh](#)

OGLASNA DESKA: **Portal SliKom: skupina entuziastov prostovoljcev z okvaro vida**

Avtor: *Nina Zavašnik in Gradimir Kragić*

Ko odpove sistem in primanjkuje strokovnjakov, je za nas, osebe z okvaro vida pomembno, da si med seboj pomagamo. To je moto skupine prostovoljcev z okvaro vida, imenovane Portal SliKom, ki jo predstavljamo v tem prispevku. Po kratkem orisu razvoja bralnikov zaslona in brajevih vrstic sledi opis računalniškega opismenjevanja slepih in slabovidnih v državah nekdanje Jugoslavije, razvoj iniciative SliKom in njeno preoblikovanje v portal, ter predstavitev aktivnosti, zlasti cikla Zoom sestankov 'Živeti z okvaro vida'.

Pred nekaj več kot dvajsetimi leti so informacijske tehnologije, ki so med drugim omogočale tudi dostop do spleta, v življenje slepih iz republik nekdanje skupne države vstopile s počasnimi in negotovimi koraki. Četudi niso bile deležne podpore, ki bi si jo zaslužile glede na svoj pomen in možnosti, ki jih ponujajo, so dovolj vztrajnim, ki so glede dostopnosti premagali začetne ovire, in dovolj radovednim, ki so se posvetili usvajanju novih znanj, prinesle velike spremembe, neslutene perspektive kot tudi številne prednosti in ugodnosti za učenje, delo, komunikacijo in nenazadnje tudi zabavo.

Kadar govorimo o prvih korakih rabe informacijskih tehnologij pri slepih in slabovidnih, je treba razlikovati čas, ko so ti omenjene tehnologije začeli uporabljati, in čas, ko so zanje postale dostopne spletne storitve, kot so bile na začetku e-pošta, spletne strani, klepetalnik ipd. Pri rabi informacijskih tehnologij brez prvih korakov ne bi bilo niti obdobja, kjer govorimo o dostopu do spletnih storitev za osebe z okvaro vida. Kot pomembno prvo informacijsko tehnološko rešitev velja omeniti prvi brajev tiskalnik iz leta 1971. Prvi brajev tiskalnik BD 3 je izdelalo podjetje Trifomation Systems, pozneje Enabling Technologies. Slepí so sprva uporabljali računalnike z brajevo vrstico in šele nato z bralnikom zaslona. Pomembno vlogo pri tem je odigrala prva brajeva vrstica Papenmeier, ki so jo v sodelovanju z dr. Wernerjem Boldtom z Univerze v Dortmundu zasnovali leta 1975.

Tudi na območju nekdanje Jugoslavije so se pojavile inicijative za uvajanje sodobnih idej in rešitev v prakso. Pomemben premik na področju izobraževanja je bil pojav prve generacije slepih in slabovidnih programerjev, ki se je v šolskem letu 1979/80 vpisala v srednjo šolo v Centru za slepe otroke in mladino v Sarajevu in je prvič na omenjenem območju pridobila naziv programer. Nekateri izmed njih so se kot programerji tudi zaposlili.

V drugi polovici osemdesetih in prvi polovici devetdesetih let so v takratni skupni državi pri rabi informacijskih tehnologij za slepe pomembno vlogo odigrale naslednje tehnološke rešitve:

JUNO naprava - Zagreb;

BLAST naprava - Beograd;

Filip naprava - Banja Luka;

doprinosa prof. dr. Arsena Šurlana, avtorja več kot 100 patentov, od katerih je nekaj informacijskih patentov namenjenih slepim;

TESS naprava - Split;

govorna enota „Žučko“, ki jo je kreiral prof. dr. Siniša Ilić - Priština/Beograd.

Zanimivo je, da se v državah nekdanje Jugoslavije ni nihče od slepih resno lotil raziskovanja razvoja in rabe informacijskih tehnologij za osebe z okvaro vida. Nastalo je nekaj krajših prispevkov in kakšna posamezna predstavitev, ki je vključevala tudi primere bralnikov zaslona iz tedanjega časa, toda to je daleč od vseobsežnega znanstveno-raziskovalnega dela. Prav zaradi pomanjkanja tovrstnih raziskav prihaja do situacij, da nekdo izdelava tehnološko rešitev, ki jo predstavi kot nekaj revolucionarnega, kar bo slepim prvič omogočalo delo z računalnikom. Na prostoru nekdanje Jugoslavije se je internet pojavil v začetku druge polovice devetdesetih let, toda zaradi pomanjkanja ustrezne programske opreme slepi niso bili tisti, ki so ga uporabljali prvi. Zgolj posamezniki bi lahko rekli, da so že takrat uporabljali spletne storitve in bi lahko ocenili njihovo dostopnost. Za primerjavo je zanimiv podatek, da je OZN že v dokumentu „Standardna pravila za izenačevanje možnosti invalidov“ iz leta 1993, v poglavju „Dostopnost informacij in komunikacije“ pravilo 5 (B 10), poudarila: „... Države morajo zagotoviti, da bodo nove računalniške informacije in sistemi storitev, ki so dani v javno uporabo, dostopni ali prilagojeni od samega začetka tako, da bodo dostopni tudi osebam z invalidnostjo.“

Prve smernice za spletno dostopnost so bile objavljene že januarja 1995, in sicer takoj po Drugi mednarodni konferenci o spletnih vsebinah v Chicagu leta 1994, na kateri je oče interneta Tim Berners-Lee v svojem govoru prvič omenil dostopnost za osebe z invalidnostjo. Prvi standard o dostopnosti „WCAG“ je bil uradno objavljen 5. maja 1999 in je postal W3C priporočilo. WCAG 1.0 je sestavljalo 14 smernic, ki predstavljajo osnovo za dostopno oblikovanje. Vsaka smernica predstavlja osnovno temo za dostopnost spletnih vsebin in opisuje, kako je smernico treba uporabiti ob določeni lastnosti spletne strani.

Zaradi ekonomske krize, ki je v devetdesetih letih preteklega stoletja zajela države nekdanje Jugoslavije, slednje niso mogle iti v korak s časom z ekonomsko razvitimi državami sveta, kar se je odražalo tudi na dostopnosti informacijskih tehnologij za osebe z okvaro vida. Slepim s tega območja se z rabo spletnih storitev začinjajo srečevati konec 20. stoletja, številčneje pa na začetku novega tisočletja, ko je Windows 98 zamenjal Windows XP. Najpogosteje uporabljane spletne storitve iz tega obdobja so e-pošta, spletne vsebine, klepetalnik IRC, brskalniki ipd. To je bil čas Dial Up povezave in najvišje hitrosti do 56 KBS. V primerjavi z današnjim časom je bila ta hitrost zelo skromna, vendar je zadoščala za pošiljanje ali prejemanje e-sporočila brez obsežne pripombe.

Na začetku so vsi uporabljali operacijski sistem Windows 98 in JAWS različici 3.0 in 3.5. Večina je za branje uporabljala Eloquence za angleški ali nemški jezik. Prav tako se je pojavil brezplačni bralnik zaslona Govorec za slovenščino. Bralniki zaslona za hrvaščino in srbsščino so obstajali, vendar so bili precej dragi in za večino nedostopni. Tako kot je internet povezal strežnike in računalnike, prek njih pa uporabnike, so se tudi osebe z okvaro vida iz držav nekdanje Jugoslavije začele samoiniciativno

organizirati in ustanovljati mailing liste, ki so omogočale medsebojno sodelovanje in pomoč izključno v obliki besedilnih sporočil. Mailing lista SliKom je bila ustanovljena v soboto, 29. junija 2002, in je bila ena izmed prvih deset list. Uradno je bila ustanovljena kot lista Esperanto društva Teslić, ki danes ne obstaja več. Medtem ko so dogovori glede koncepta nove mailing liste še potekali, sta bila določena njena definicija in cilj - dve pomembni podrobnosti, ki še danes določata njeno delovanje.

Gre za debatno listo. Ko je e-sporočilo poslano na debatno listo, je avtomatično preusmerjeno in posredovano na vse spletne naslove članov, ki so se prostovoljno prijavili, da bodo spremljali razprave na določene teme in v njih sodelovali. Lista ima ustanovitelja, ki je zgolj uradno njen lastnik, administratorja, ki se ukvarja s tehnično platjo njenega delovanja, in moderatorje, ki po določenih pravilih vodijo listo. Pravila se lahko razlikujejo za vsako listo in v razpravah sodelujoče člane. Pravila regulirajo status članstva, vrsto naročnine, dovoljenja za pošiljanje sporočil ipd. Cilj mailing liste SliKom je zbiranje slepih in slabovidnih, ki uporabljajo računalnik ali pametni telefon z bralnikom zaslona, elektronskim povečevalom, brajevo vrstico ali ostalo dostopno strojno in programsko opremo ter govorijo ali razumejo enega izmed južnoslovanskih jezikov.

V preteklih 21 letih so se v sestavi ekipe, ki je vodila listo, zgodile različne spremembe, toda njen cilj in na samem začetku določen koncept sta ostala nespremenjena.

Listi je sledila postavitve spletne strani www.slikom.org, pozneje tudi z drugimi domenami. Da bi SliKom postal portal, mora po pravilih, ki veljajo v Bosni in Hercegovini, kjer je prijavljen, imeti tudi domeno www.slikom.ba. SliKom je torej tudi portal, od leta 2020 pa ima še spletno Zoom platformo za virtualna avdio in video srečanja, ki se uporablja predvsem za izobraževanja in ostale spletne sestanke. V preteklih letih so se prek mailing liste spremljale različne teme in bilo je odgovorjeno na številna vprašanja, povezana z:

operativnimi sistemi Windows XP, Vista, Win7, ki so odšli v pokoj, spremljamo pa še aktualni Windows 10 in najnovejši Windows 11;

bralnikom zaslona JAWS od različice 3.0 do najnovejše 2023;

bralnikom zaslona NVDA od njegovega nastanka do najnovejše različice 2023;

s sintetizatorjem govora anReader od nastanka do zadnje različice 4.2.8 in spremljamo najavo novejših različic 5.x in 6.x;

z brskalniki kot so Internet Explorer, ki se je zapisal v zgodovino, nastanek brskalnikov Firefox, Google Chrome, MS Edge idr.;

s paketom Office od različice 2.000 do najnovejše 365, 2019 in novejše;

s številnimi drugimi programi, vendar je njihov seznam predolg, da bi lahko naštel vse.

Lista brez doprinosov njenih članov ne bi bila uspešna. Glede na to, da je bil SliKom zamišljen kot debatna lista, se je samo po sebi razumelo, da bodo največji doprinosi prispevali njeni člani z izmenjavo informacij, mnenj in izkušenj s perspektive t. i. naprednih uporabnikov. Za tiste, ki šele začenjajo usvajati osnovna računalniška znanja, je razveseljiva novica, da je SliKom mesto, kjer lahko zmeraj izpostavimo

težavo, s katero so se srečali, vprašajo za pomoč in jo tudi dobijo v obliki odgovorov, navodil, priporočil ali pojasnil.

Izmenjava sporočil na listi je bil le eden izmed načinov medsebojne komunikacije med člani. V obdobju več kot dvajsetih let trajanja liste so se razvili številni drugi stiki, ideje in aktivnosti. SliKom je bil „štab“, okrog katerega so se zbrali in se med seboj povezali slepi programerji, ki še danes sodelujejo in glede na potrebe ponudijo konkretno strokovno podporo. Rezultat takšnega sodelovanja je nekaj konkretnih programov in sintetizatorjev: koledar z opomnikom, rezalnik, FIS ipd. Prav tako so bila napisana številna navodila, začevši s prevodom kombinacij tipk za JAWS 4.51 vse do najnovejših različic.

Izpostaviti velja izvedbo dveh seminarjev v organizaciji Centra za slepe in slabovidne otroke v Sarajevu z naslovom Strokovno in sistematično izobraževanje slepih kot nujen pogoj za uspešno delo na računalniku - teorija, praksa in izkušnje. Pobudo za seminar so podali člani liste SliKom, ki so tudi izvedli praktični del seminarja.

Poleg seminarjev pomemben dogodek predstavlja tudi Balkanska konferenca, posvečena informatiki in tehnologijam, ki se je v organizaciji Zveze slepih Srbije odvijala na Fruški Gori in kjer so sodelovali nekateri člani liste SliKom. V času svetovne pandemije koronavirusne bolezni, ki je zahtevala zaprtje javnega življenja, kar je marsikoga z okvaro vida pahnilo v (še večjo) izolacijo in osamljenost, se je rodila ideja, da bi prek spletne platforme Zoom, za rabo katere je SliKom izvedel nekaj delavnic, lahko (vsaj teoretično) širili znanje in izkušnje s področja orientacije in mobilnosti oseb z okvaro vida, kar je v večini držav nekdanje Jugoslavije zaradi pomanjkanja strokovnega kadra, pripomočkov in izobraževanj še vedno dokaj problematično. Z izvajanjem Zoom sestankov smo pričeli v torek, 9. februarja 2021. Sestanki potekajo vsak drugi petek ob 19:00 v živo prek Zooma in z neposrednim prenosom na Facebooku, naslednji dan pa so posnetki dostopni tudi na našem Youtube kanalu [PortalSliKom](#). Od marca 2023 smo Zoom sestanke povezali v naziv Živeti z okvaro vida in še razširili tematska področja. Izvedli smo blizu 70 srečanj, na katera smo povabili goste iz različnih držav: Avstrije, Bosne in Hercegovine, Češke, Črne Gore, Hrvaške, Kanade, Poljske, Slovenije, Srbije ...

Kadar so gostovali predavatelji iz tujine, smo Zoom sestanke prevajali. Prevajala sta tudi nekdanji veleposlanik BiH v Afriki in aktualna veleposlanica BiH na Poljskem. Naš moto je: Ko odpove sistem in na voljo ni (dovolj) strokovnjakov, je edinole nam, osebam z okvaro vida, pomembno, kako bomo šli skozi življenje. Zato si moramo med seboj pomagati in se podpirati.

Tematska paleta Zoom sestankov je zelo pestra: od aplikacij za navigacijo in za prepoznavanje denarja, od dostopnosti spletnih vsebin, talnega taktilnega sistema, tehnik hoje z belo palico, psov vodnikov (gostili smo Centar Silver iz Hrvaške in Independence Dogs Austria) do priprave prtljage in potovanja, opravljanja gospodinjstkih in vsakodnevnih opravil, kjer smo kar nekaj sestankov posvetili pripravi (zdrave) hrane, do zaposlovanja, iskanja ljubezni, starševstva, preživljanja prostega časa ipd.

Izkušnje so nam pokazale, da si naši poslušalci želijo predvsem tem, ki zadevajo vsakdanje življenje. Teme prilagajamo glede na predloge in potrebe poslušalcev.

Z januarjem 2022 smo pričeli tudi s ciklom sestankov Živeti z okvaro vida v praksi. Cilj tovrstnih sestankov, ki jih izvedemo nekajkrat letno, je predstaviti portret določene osebe z okvaro vida iz ene od držav nekdanje Jugoslavije, s čimer želimo spodbujati k (večji) samostojnosti in prikazati, da se (tudi v naših državah) da kaj narediti iz življenja. Glavni jezik sporazumevanja je hrvaščina oz. srbščina, v primeru večjega obiska oseb z okvaro vida iz Slovenije pa bomo poskrbeli za več prevodov v slovenščino.

Dodajmo še, da portal SliKom prek Zooma občasno glede na potrebe izvaja različne delavnice in izobraževanja npr. za uporabo pametnega telefona iPhone, programov Word in Excel, platforme Zoom, o oblikovanju besedil itn. Portal SliKom nima nikakršne finančne podpore. Vse aktivnosti, izobraževanja kot tudi pisna navodila so plod dela slepih in slabovidnih posameznikov z vizijo, da mora za boljši jutri vsak nekaj prispevati.

Danes lista SliKom šteje 248 aktivnih članov. O njenih aktivnostih se lahko informirate tudi na

njeni Facebook strani PortalSliKom in na spletni strani SliKomonline, kjer boste poleg uporabnih informacij in napotkov našli tudi podatke za prijavo na naš naslednji Zoom sestanek. Vabljeni!

Spletna stran Portala SliKom:

<https://www.slikom.online/>

Youtube kanal:

<https://www.youtube.com/@portal.slikom>

Facebook stran:

<https://m.facebook.com/portal.SliKom>

[Na vrh](#)

NOVIČKE: Facebook in Instagram brez oglasov – nova možnost v EU/EEA območju in Švici, OpenAI začenja razvoj jezikovnega modela GPT-5, Kako prepoznati lažno spletno trgovino in se izogniti spletni prevari, Google za večjo varnost napovedal vojno geslom!

Avtor in sodelavec: *Miha Srebrnjak*

Facebook in Instagram brez oglasov – nova možnost v EU/EEA območju in Švici

Facebook in Instagram bosta za uporabnike na območju EU/EEA (Evropskega gospodarskega območja) in v Švici na voljo brez prikazovanja oglasov od novembra 2023 dalje, so sporočili iz Mete.

Uporaba Facebooka in Instagrama brez prikazovanja oglasov bo mogoče s plačilom mesečne naročnine. Ta bo znašala 9,99 € (če se naročnina sklene iz računalnika) oziroma 12,99 € (če je naročnina sklenjena iz Android / iOS naprave). Slednja je višja zaradi dodatne provizije, ki jo zaračunata Google in Apple. To bo veljalo do vključno 1. marca 2024. Po tem datumu pa se bo začela zaračunavati dodatna pristojbina v višini 6 € na mesec na spletu in 8 € na mesec na Android in iOS za vsak dodatni račun, ki je zaveden v uporabnikovem centru za račune.

Sicer pa bosta Facebook in Instagram, ob strinjanju s ciljnim oglaševanjem, še vedno za uporabo na voljo brezplačno.

Pri Meti možnost plačevanja naročnine namesto prikazovanja oglasov uvajajo zaradi evropske zakonodaje na področju varstva podatkov. Sodišče Evropske unije je v eni izmed svojih sodb izrecno potrdilo, da je naročniški model brez oglasov ustrezna alternativa rešitvi, ki se financira s prikazovanjem oglasov. Facebook in Instagram brez prikazovanja oglasov z naročnino bo na voljo osebam starejšim od 18 let. Glede mladostnikov pa pri Meti trdijo, da še vedno preučujejo možnosti, kakšno rešitev ponuditi.

VIR: <https://n1info.si/magazin/digitalno/facebook-in-instagram-tudi-v-sloveniji-avedla-narocnino-kaj-prinasa/>

OpenAI začenja razvoj jezikovnega modela GPT-5

V podjetju OpenAI so s finančno pomočjo Microsofta pričeli razvijati peto verzijo jezikovnega modela ChatGPT, imenovano GPT-5.

Podjetje OpenAI je sicer zatrjevalo, da nima namena razvijati naslednje verzije GPT, saj že četrta verzija (GPT-4) ustreza človeškemu znanju in razumevanju.

Naslednja verzija jezikovnega modela GPT-5 se bo po napovedih ujemala s človeško sposobnostjo razmišljanja in obdelave kompleksnih idej. To je znano kot umetna splošna inteligenca (AGI), ki presega zgolj ponavljanje nove različice tega, kar je dano, in omogoča izražanje nečesa novega ter izvirnega.

Gradnja novega GPT modela bo zahtevala dodatno naložbo v višini milijard evrov in ogromno računalniških virov, usposabljanje na trilijonih strani podatkov ter obsežno fino nastavitvev in varnostno testiranje. GPT-5 bo zahteval večjo procesno moč in več podatkov, kot so zahtevale pretekle različice, kar bo Altman pridobil iz kombinacije

javno dostopnih podatkov, najdenih na spletu ter podatkov, kupljenih od podjetij. Trenutno je še prezgodaj ugibati, kdaj bo nov jezikovni model GPT-5 ugledal luč sveta. Sicer pa je Microsoft v podjetje OpenAI vložil že več kot 10 milijard ameriških dolarjev.

VIR: <https://www.monitor.si/novica/prihaja-chatgpt-5/228725/>

Kako prepoznati lažno spletno trgovino in se izogniti spletni prevari

S spletnim nakupom na lažni spletni strani ste lahko premoženjsko oškodovani, izpostavljeni pa ste tudi morebitni kraji osebnih podatkov, ki so lahko uporabljeni za druge prevare, opozarjajo na Tržnem inšpektoratu Republike Slovenije.

Na spletu se pojavlja vse več lažnih spletnih trgovin. Na Tržni inšpektorat je prispelo več prijav potrošnikov, ki so opravili nakupe prek različnih spletnih strani. Gre za spletne strani, kjer trgovci prodajajo različne izdelke bodisi priznanih blagovnih znamk ali pa povsem neznanih znamk. Nekateri ponujajo oblačila, obutev in različne modne dodatke, drugi ročno orodje in digitalne izdelke, tretji čudežna prehranska dopolnila ali zdravila, skratka vse, s čimer bi pritegnili potencialne kupce. Da je odločitev potrošnikov lažja, zagotavljajo visoke popuste oziroma izredno nizke cene, brez tveganj pri nakupu. Nemalokrat v spletnih trgovinah dodajo ime Slovenija ali Ljubljana, s čimer dajejo potrošnikom lažen občutek domačnosti in varnosti. Varnosti pa ne zagotavlja niti URL naslov s končnico .SI, saj to ne pomeni, da je upravljalac spletne strani slovensko podjetje.

Ponudniki skušajo potrošnike zvesti v hiter nakup bodisi z visokimi popusti ali izredno nizkimi cenami za izdelke, ki so zelo popularni. Spletne strani so prevedene v slovenski jezik, kar pa še ne pomeni, da gre za slovenskega prodajalca. Spletni prevaranti največkrat tekste delno prevedejo s spletnimi prevajalniki, ki so vedno boljši, delno pa tekste enostavno kopirajo z drugih, verodostojnih slovenskih spletnih strani. Tako lahko spletna stran deluje povsem legitimno, za njo pa se skriva nekdo, ki preži na potrošnike. Potrošniki so naročene izdelke bodisi plačali, pa pošiljka ni nikoli prispela ali pa so plačilo izvedli po povzetju, prejeli pa so bistveno drugačne izdelke od pričakovanih. Nekateri potrošniki so uspeli vzpostaviti komunikacijo s prodajalcem, ki pa se čez čas, tako kot pri ostalih potrošnikih, ni več odzival.

Za varno spletno nakupovanje lahko največ naredite sami s preventivnimi ukrepi. Vedno najprej poiščite in preverite podatke o prodajalcu. Načeloma so podatki verodostojnih spletnih trgovcev lahko dostopni že na njihovi spletni strani. Preverite sedež podjetja, telefonsko številko, elektronsko pošto in račun, s katerim poslujejo. Na različnih socialnih omrežjih in spletnih forumih lahko preverite kakšne imajo izkušnje z dotičnim podjetjem drugi potrošniki. Navedbe zadovoljnih kupcev v sami spletni trgovini so namreč lahko tudi izmišljene.

VIR: <https://www.gov.si/novice/2023-11-17-pozor-mozne-prevare-pri-spletnem-nakupovanju/>

Google za večjo varnost napovedal vojno geslom!

Dostopna gesla so še vedno ena od najpogosteje uporabljenih načinov zaščite pred nepooblaščenim dostopom do spletnih storitev in dragocenih podatkov. Najnovejše

varnostne grožnje (na primer vohunski trojanski konji) pa so žal pokazale, da nam gesla ne nudijo več dovolj zaščite, niti v primeru, če so ta dovolj dolga in kompleksna. Gesla je namreč izjemno enostavno odtujiti in to ni več mogoče preprečiti niti z uporabo naprednih varnostnih mehanizmov, kot so požarni zidovi, protivirusne rešitve in podobno. Da bi podjetje Google uporabnike spletnih storitev zavarovalo pred tovrstnimi zlorabami, je že pred časom pripravilo posebne šifrirne ključe USB, imenovane Titan Security Key. Ti omogočajo nadvse varen dostop do vseh Googlovih in drugih spletnih storitev, saj gre za strojni »kos« opreme, ki ga morajo nepridipravi prej fizično ukrasti. Varnostni ključ seveda prilagojena spletnemu brskalniku Chrome, kar pomeni, da uporabnikom ni potrebno nameščati nobene dodatne programske opreme. Za dostop do priljubljenih spletnih storitev tako ne potrebujemo več klasičnih dostopnih gesel, ampak le namenski ključ USB, ki je sila enostaven za uporabo. Prenovljeni dostopni ključ Google Titan Security Key pa je postal še boljši. Ta je na voljo tako z vmesnikom USB-C kot USB-A. Uporabnik lahko na posamezni dostopni ključ shrani do 250 dostopnih gesel. Novi dostopni ključ Google Titan Security Key omogoča celo oddaljeno prijavo v spletne storitve, in sicer prek vmesnika NFC. Na srečo novost ni pretirano draga. Za nakup novega varnostnega ključka Google Titan Security Key je namreč treba odšteti zgolj preračunanih 27,5 evrov.

VIR: <https://racunalniske-novice.com/google-za-vecjo-varnost-napovedal-vojno-geslom-2/>

[Na vrh](#)

MEDNARODNE NOVIČKE: **Nov center za dostopnost na Irskem, Vpogled v delovanje članic EBU, Konferenca ob evropskem dnevu oseb z invalidnostjo 2023, Izboljšanje zaposlitvenih možnosti za osebe z invalidnostjo v Evropskem parlamentu**

Avtor: *Anja Uršič*

Prevod: *strojni prevod*

1. Wayfinding Centre - svetilnik najboljših praks na področju dostopnega prevoza

Wayfinding Centre je prelomna pobuda, ki jo je vodila naša irska članica, NCBI, v sodelovanju z irskim nacionalnim prometnim organom. Cilj tega vizionarskega projekta je revolucionarno spremeniti irske javne prostore in sistem javnega prevoza, da bi postali bolj vključujoči in dostopni za vse. Ta vznemirljivi projekt je prvi tovrstni projekt v Evropi in naj bi svoja vrata odprl v začetku leta 2024. Center, ki se nahaja v Glasnevinu v Dublinu, predstavlja drzen korak v prihodnost, v kateri bodo dostopnost, enakost in sodelovanje v središču načrtovanja prometa in javnega prostora. Osrednji cilj centra za iskanje poti je obravnavati pereče izzive na področju dostopnosti na irskih ulicah in v sistemu javnega prevoza.

Center se zaveda, da potovanja pogosto vključujejo več vrst prevoza, zato uporablja celostni pristop "celotnega potovanja". Zaveda se, da potovalne izkušnje ljudi vključujejo medsebojno povezane prehode, kot so hoja, uporaba javnega prevoza in prihod na cilj. Z upoštevanjem celotne pokrajine želi center izboljšati dostopnost ulic in javnih prostorov.

Center za iskanje poti v svojem bistvu spodbuja sodelovanje med invalidi, prevozniki, lokalnimi organi, akademiki, strokovnjaki iz industrije in organizacijami tretjega sektorja. Ta sodelovalni pristop bo spodbudil razvoj drznih inovacij, ki bodo spremenile življenje. Center bo služil kot središče za sooblikovanje raziskav z invalidi, kar bo vodilo k oblikovanju dostopne infrastrukture, ki bo vplivala na prihodnje generacije. Predvideno je tudi, da bo center gostil številne skupne evropske raziskovalne projekte na področju dostopnega prometa in oblikovanja javnega prostora.

Celovite storitve centra bodo vključevale usposabljanje na kraju samem, namenjeno omogočanju varnega in samostojnega potovanja posameznikom s potrebami po dostopu, invalidom ali osebam z omejeno mobilnostjo. Poleg tega bo zagotavljal ključne informacije in usposabljanje za ozaveščanje za osebe v prvi liniji in vodstvene delavce prevoznikov, da bi bolje razumeli potrebe ljudi z različnimi vrstami invalidnosti.

Poleg tega bo integriran objekt centra spodbujal sodelovanje med prevozniki, študenti, strokovnjaki, oblikovalci, akademiki in oblikovalci politik. Z razvojem in preizkušanjem novih tehnologij si bo center prizadeval zagotoviti, da bodo novi sistemi vključevali potrebe invalidov.

Več si lahko preberete na naslednji povezavi:

<https://www.euroblind.org/newsletter/2023/october/en/wayfinding-centre-beacon-best-practice-accessible-transportation>.

Vir: <http://www.euroblind.org/>

2. Boljši vpogled v realnost nacionalnih članov EBU

Evropa je polna skupnosti slepih in slabovidnih oseb, ki si delijo enake vsakodnevne izzive. Kot eden od načinov za izpostavljanje teh skupnih ovir je EBU sodelovala pri pripravi videoposnetka ViewsOfLife (Pogledi na življenje) v celotnem letu 2023. Izvirna zamisel Juliusa Kratkyja, novinarja avstrijske televizijske postaje ORF-Connect, je glavni cilj serije spoznati resničnost naših nacionalnih članov s poglobljenimi intervjuji. Na splošno so doslej nastale epizode že izpostavile, kako težko imajo osebe z okvaro vida enakopraven dostop do trga dela kot drugi. Na primer, stopnja njihove zaposlenosti v državah, kot sta Finska in Irska, znaša 40 % oziroma 24 %, kar že kaže na potrebo po zagotavljanju enakih možnosti na vsej celini. Pri analizi tega vseevropskega problema v svojih segmentih so osebe, kot sta Dorota Krać (iz Poljskega združenja slepih) ali Madeleine McNamara (iz irskega Nacionalnega sveta slepih), poudarile pomen boja proti predsodkom na tem področju in s tem prilagoditve delovnega mesta osebam z okvaro vida (zahteva iz člena 27 Konvencije ZN o pravicah slepih).

Drugi izzivi za slepe in slabovidne v Evropi so na področjih, kot so grajeno okolje, izobraževanje ali osebna mobilnost. Da bi stvari izboljšali, se naši nacionalni člani zavzemajo za izboljšanje načina oblikovanja invalidske politike v svojih državah. Predsednik danskega združenja slepih Ask Løvbjerg Abildgaard je na primer v intervjuju poudaril, da je "rehabilitacija oseb z izgubo vida naloga, s katero bi se morale ukvarjati upravne enote, višje od občin". Podobno je Reiner Delgado, uradnik za socialne zadeve pri Nemški zvezi slepih in slabovidnih, pojasnil težave pri odpravljanju ovir pri izobraževanju na nacionalni ravni, saj izobraževanje v Nemčiji upravljajo zvezne dežele. Poleg tega se morajo osebe z okvaro vida zaradi najnovejših gospodarskih in političnih dogodkov v Evropi spopadati tudi s težavami, kot sta inflacija ali revščina. Vendar, kot je bilo poudarjeno v več epizodah, nacionalna združenja menijo, da je EBU zanesljiv partner, ki lahko vpliva na zakonodajo in politiko EU, da bi pomagal rešiti ta vprašanja. V skladu s tem je Cristina Barreto, direktorica za evropske zadeve pri organizaciji ONCE, menila, da je špansko predsedovanje v drugi polovici leta 2023 "odlična priložnost za spodbujanje pravic slepih in slabovidnih oseb".

Na koncu naša organizacija pričakuje, da se bo videoposnetek nadaljeval tudi v preostanku leta. Zahvaljujoč sodelovanju naših članov smo organizacijam invalidov, novinarjem in drugim zainteresiranim stranem na evropski ravni razširili informacije o resničnosti skupnosti slepih in slabovidnih po vsej Evropi. Kmalu bomo objavili nove intervjuje z novimi obrazi v upanju, da vam vsem omogočimo boljši vpogled v realnost nacionalnih članic EBU.

Vir: <http://www.euroblind.org/>

3. Evropski dan invalidov 2023-10-21

Konferenca ob evropskem dnevu invalidov 2023 bo potekala 30. novembra in 1. decembra 2023 v Bruslju. Evropska komisija to letno konferenco organizira v sodelovanju z Evropskim invalidskim forumom ob mednarodnem dnevu invalidov. Na tem dvodnevem dogodku se zbere več kot 400 oblikovalcev politik, strokovnjakov na visoki ravni in zagovornikov invalidnosti. Široka udeležba invalidov omogoča, da se slišijo njihove skrbi in želje ter vzpostavi dialog z javnimi organi in drugimi zainteresiranimi stranmi. Kot je poudarjeno v strategiji za pravice invalidov, moramo sodelovati, da bi invalidom zagotovili enake pravice in možnosti.

Glavne teme, ki jih bomo obravnavali letos, so: pravica do glasovanja in kandidiranja na volitvah, evropsko leto spretnosti 2023 in nenazadnje strategija za pravice invalidov 2021-2030. Na konferenci bodo obravnavane te pomembne teme, ki zajemajo dostop in vključevanje v javno življenje, politično udeležbo, razvoj spretnosti in znanj ter napredek, dosežen pri napredku pri uveljavljanju pravic invalidov v okviru strategije. Na dogodku bomo obeležili tudi podelitev nagrade Access City Award, na kateri bomo razkrili dobitnike te nagrade.

Vir: <https://www.edf-feph.org/>

4. Evropski poslanci se v Evropskem parlamentu osredotočajo na izboljšanje dostopnosti in zaposlitvenih možnosti za invalide

Člana medskupine za invalide, poslanca Evropskega parlamenta (EP) Radka Maxová in Ádám Kósa, sta 16. marca soorganizirala srečanje z naslovom "Moč dostopnosti". Na srečanju so se zbrale različne službe Evropskega parlamenta (EP) in drugi poslanci EP, da bi razpravljali o tem, kako izboljšati zaposlitvene možnosti za invalide, in o tem, katere izboljšave so potrebne, da bi Parlament postal bolj dostopen. Na srečanju so bili prisotni tudi predstavniki enote Evropske komisije za invalide, podporne skupine EP za invalide v Parlamentu in Evropskega invalidskega foruma.

Prva točka razprave se je nanašala na zaposlovanje in zaposlovanje invalidov v EP. V zvezi s programi pripravništva je poslanka Radka Maxová poudarila, da je med pripravniki zelo malo invalidov, razlogi za tako majhno število pa bi lahko bili v merilih za upravičenost, ki zahtevajo potrdilo o visoki izobrazbi, kar lahko povzroča posredno diskriminacijo, ter v nekaterih stroških, povezanih z invalidnostjo, ki jih Parlament ne krije, in v pomanjkanju ozaveščenosti in informacij o teh programih za invalide. Poslanka Maxová je predlagala izboljšanje posebnega programa pripravništva in prilagoditev finančnih sredstev, dodeljenih pripravnikom invalidom, njihovim dejanskim potrebam ob upoštevanju visokih stroškov selitve na delovno mesto v drugi državi. Poleg tega bi bilo treba povečati prepoznavnost programa pripravništva za invalide, tudi na posebni spletni strani za pripravništvo in na vseh drugih kanalih.

Poslanci Evropskega parlamenta David Lega, Monica Semedo in Ádám Kósa so sicer priznali napredek pri podpori invalidom poslancem Evropskega parlamenta,

vendar so pojasnili ovire, na katere so naleteli, in sklenili, da bi moral Parlament še okrepiti svoja prizadevanja za večjo dostopnost in podporo, saj se bo po volitvah leta 2024 pričakovalo več invalidov.

Član kabineta predsednika Evropskega parlamenta je potrdil, da predsednica Roberta Metsola preučuje ta vprašanja in pripravlja vsebinski odgovor na izzive, ki so ji jih omenili nekateri poslanci EP na dvostranskem srečanju februarja 2023, ter da upošteva izzive, ki so jih na tem srečanju omenili tudi poslanci EP in osebje EP s posebnimi potrebami.

Več si lahko preberete na naslednji povezavi:

<https://www.edf-feph.org/meps-focus-on-improving-accessibility-and-employment-opportunities-for-persons-with-disabilities-in-the-european-parliament/>

Vir: <https://www.edf-feph.org/>

[Na vrh](#)

© 2002-2023 [Vizitka RIKOSS](#) [Uredništvo](#), [Zveza društev slepih in slabovidnih Slovenije](#)